

NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO APSAUGA: TARPTAUTINIŲ IR NACIONALINIŲ JURIDINIŲ DOKUMENTŲ TAIKYMO LIETUVOJE IR KITOSE ŠALYSE PATIRTIS¹

Rimantas Astrauskas

Įvadas

Lietuvoje per ilgus šimtmečius išliko gausus ir vertingas nematerialiosios kultūros paveldas², kuriuo galime pagrįstai didžiuotis. Kalba ir tarmės, šventės ir papročiai, tautosaka ir tautodailė, tradiciniai amatai, verslai, dainos, muzika, šokiai ir žinija – visa tai padėjo pergyventi sunkmečius ir negandas, padėjo išlikti, būti savitiems. Vis tik kardinalūs dabarties pokyčiai veikia visas gyvenimo sritis ir yra tikras iššūkis joms. Laimei dar turime žmonių (nors tai turbūt paskutinioji karta), kurie tradicinę gyvenseną ir jos vertybes pažino ne iš knygų ar interneto, o iš gyvenimo ir šias vertybes puoselėja ir turtina. Tos vertybės anaipol nėra vien paveldas ar tik praėjusių kartų palikimas, tai dabarties ir ateities garantas, daugelio kartų išbandytas, nusistovėjęs harmoningas santykis su dvasiniu pasauliu, su gamta, su kitais žmonėmis ir su pačiu savimi. Pažeisti dalykai, ypač vertybiniai praradimai, nors ir ne visada akivaizdūs, palieka galias žaizdas, sukelia dideles asmenybės krizes, nes, kaip išnykusios augalų ir gyvūnų rūšys, yra sunkiai bepataisomi. Ne veltui bet kurios šalies, tautos, bendruomenės ar grupės, ar jos individo puoselėjamo nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimą UNESCO nominuoja bendru visos žmonijos reikalu ir specialiai šiam tikslui yra paskelbusi keletą konvencijų. Europos Parlamentas ir Europos Taryba taip pat yra atkreipę dėmesį į materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo svarbą Europos šalių kultūrai, čia gyvenančių žmonių identitetui, pilietinei brandai ir ekonominiam gerbūviui. Tai liudija, jog nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimas ir perdavimas yra aktualus, visuotinai pripažintas valstybių rūpestis ir jų kultūrinės veiklos prioritetas.

¹ Straipsnis parengtas pagal 2018 metais Etninės kultūros globos tarybos užsakymu vykdytą to paties pavadinimo tyrimo projektą pagal prioritetinę tyrimų kryptį „Nematerialaus kultūros paveldo būklės analizė“.

² Mokslinėje literatūroje ir skirtingų šalių teisinėje praktikoje pasitaiko, kad tie patys dalykai vadinami skirtingais vardais. UNESCO tą patį objektą – papročius, tautosaką, tradicines menines raiškas, žiniją ir gebėjimus yra įvardinusi „tradicine kultūra ir folkloru“ (1989 m. Rekomendacijose), dabar visa tai labiau įprasta vadinti „nematerialiuoju kultūros paveldu“, Lietuvoje tai kartais yra vadinama „liaudies kultūra“ arba „etnine kultūra“, nes etninę kultūrą sudaro ne vien paveldas, bet ir gyvoji tradicija, tačiau terminas „etninė“ vakarietiškame moksliniame diskurse dažniau sutinkamas kaip tautinių mažumų kultūrų nominacija. Terminų analizė nėra šio straipsnio svarbiausias objektas, tad nesiekiamo pateikti visapusiškai ištirto ir vienintelio galimo rezultato. Darbine tvarka terminus „nematerialūs kultūros paveldas“ ir „etninė kultūra“ vartosime kaip sinonimus.

Šio tyrimo objektas – nematerialaus kultūros paveldo apsauga ir perdavimas. Tyrimas susideda iš dviejų dalių – teorinės ir praktinės ir atitinkamų uždavinių. Jo tikslai ir uždaviniai yra dvejopi, papildantys vienas kitą:

1. išanalizuoti ir įvertinti tarptautinius ir nacionalinius juridinius įrankius (rekomendacijas, konvencijas, įstatymus ir kt.), kuriais nustatomi nematerialaus kultūros paveldo – tradicinės žinijos ir gebėjimų – valstybinės globos principai; įvertinti jų veiksmingumą ir taikymo ribojimus, didžiausią dėmesį telkiant į tuos aspektus, kurie tikėtina galėtų būti pritaikyti Lietuvoje ir padėtų efektyviau saugoti ir perduoti būsimoms kartoms nematerialias kultūros vertybes. Šioje dalyje aptariamos ir palyginamos Lietuvos, Europos Sąjungos ir kitų pasaulio šalių bei tarptautinių organizacijų (UNESCO) juridinės priemonės, reglamentuojančios nematerialaus kultūros paveldo apsaugą ir perdavimą ir jų taikymo atskirose šalyse pozityvi ir negatyvi patirtis;
2. Praktinėje dalyje buvo siekta atskleisti nematerialaus kultūros paveldo Lietuvoje dabartinės būklės tendencijas, atlikus nematerialaus paveldo subjektų apklausą.

Tyrimo metodai: juridinių dokumentų turinio ir taikomosios patirties analizė ir lyginimas bei nematerialaus kultūros paveldo puoselėtojų sociologinė kokybinė apklausa.

I. TARPTAUTINIŲ IR NACIONALINIŲ JURIDINIŲ DOKUMENTŲ TAIKYMO LIETUVOJE IR KITOSE ŠALYSE PATIRTIS

Lietuvoje veikiančios juridinės nematerialių kultūros vertybių apsaugos priemonės (vienas svarbiausių – 1999 m. priimtas Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas³) ir jų taikymo efektyvumas buvo nuodugniai ištirtas 2016-2017 metais vykdytame Lietuvos etninės kultūros draugijos inicijuotame ir Lietuvos kultūros tarybos finansuotame projekte „Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai“, kurį vykdė Vytautas Tumėnas (projekto vadovas), Inija Trinkūnienė ir Vytautas Sinica⁴. Juridinių dokumentų tyrimo, kurį atliko V. Sinica, išvadose konstatuota, kad Lietuvoje „šią sritį reglamentuojančiuose įstatymuose padėti pamatai visapusiškai ir efektyviai etninės kultūros apsaugai, išdėstyta tam reikalingų institucijų struktūra, numatyti ambicingi ir adekvatūs iššūkiams valstybės uždaviniai etninei kultūrai apsaugoti. Galima kalbėti tik apie smulkias šių teisės aktų spragas ir inkrementinius jų pokyčius. Įstatymuose deklaruojami uždaviniai reikalauja atitinkamo reguliavimo labiau specializuotuose, ypač

³ Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas 1999.09.21, Nr. VIII-1328, Valstybės žinios, Nr. 82-2414.

⁴ <https://www.ltkt.lt/files/etnines-kulturos-vertybiniu-nuostatu-tyrimai-valstybes-politikai0446.pdf>

poįstatyminiuose teisės aktuose, atitinkamo valstybės poreikius patenkinančio finansavimo skyrimo, mokymo ar viešinimo programų įgyvendinimo“⁵. Todėl pirmojoje šio tyrimo dalyje labiau buvo susitelkta prie tarptautinių dokumentų, tiesiogiai arba netiesiogiai liečiančių etninės kultūros nematerialaus paveldo aspektus, kurie yra mažiau žinomi arba kol kas Lietuvoje neratifikuoti, arba yra žinomi, tačiau atskirose šalyse jų taikymo praktika yra įdomi ir pamokanti, galinti svariai mums pagelbėti, siekiant išsaugoti ir perduoti ateities kartoms etninės kultūros vertybes.

Nuo 1989 m. svarbiausiu tarptautiniu juridiniu instrumentu, reglamentuojančiu nematerialių kultūros objektų apsaugą buvo UNESCO Rekomendacijos kaip saugoti tradicinę kultūrą ir folklorą⁶. Šiame dokumente buvo pateiktos objekto definicijos, aptarti, identifikavimo, konservavimo, išsaugojimo, sklaidos ir tarptautinio bendradarbiavimo svarba, apibrėžta reikmė saugoti materialiąsias ir nematerialiąsias kultūros vertybes (skirtis tarp materialialijų ir nematerialijų saugotinių objektų nebuvo specialiai išryškinta). Šis dokumentas buvo rekomendacinio pobūdžio, tad jo įgyvendinimas buvo paliktas atskirų valstybių valiai kaip ir priemonės ir būdai, kuriais valstybės-narės šitas rekomendacijas įgyvendins. Nepaisant teigiamų šio dokumento aspektų (definicijų, tradicinės kultūros išsaugojimo svarbos visuomenei bei grėsmių įvardijimo, rekomenduojamos priemonės buvo bendrojo pobūdžio, deklaratyvios. Ilgainiui išryškėjo, kad bendrojo pobūdžio situacijos vertinimo nepakanka, tad UNESCO parengė ir 2003 metais paskelbė Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, kuri šiadieną yra svarbiausias tarptautinis juridinis instrumentas, reglamentuojantis nematerialių kultūros vertybių apsaugos aspektus. Konvencijoje užsibrėžta siekti keturių tikslų:

- a) saugoti nematerialų kultūros paveldą;
- b) užtikrinti pagarbą atitinkamų bendruomenių, grupių ir asmenų nematerialiam kultūros paveldui;
- c) vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis ugdyti nematerialaus kultūros paveldo svarbos suvokimą ir padėti suprasti, kad reikia užtikrinti palankų jo tarpusavio vertinimą;
- d) numatyti tarptautinį bendradarbiavimą ir pagalbą.

Kaip matyti iš tikslų įvardijimo, greta paties nematerialaus kultūros paveldo saugojimo siekta, kad bendruomenių, grupių ir asmenų paveldas būtų gerbiamas ir kad visais lygmenimis būtų ugdomas jo svarbos suvokimas ir numatyta šiais klausimais tarptautiškai bendradarbiauti ir teikti pagalbą.

⁵ ten pat, p.

⁶ Recommendation on Safeguarding of Traditional Culture and Folklore (adopted in 1989) In: UNESCO. Records of the General Conference. Resolutions. Paris, 1990, Vol. 1., p. 238-243.

Konvencijoje pateikta plati nematerialaus kultūros paveldo apibrėžtis, teigianti, kad tai yra „ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi“⁷. Atkreiptas dėmesys į dinamišką objekto prigimtį, pamini egzistuojantį ryšį tarp nematerialaus kultūros paveldo ir jį puoselėjančių bendruomenių bei grupių, kurioms pastarasis teikia jų identiteto ir tęstinumo pojūtį: „nematerialų kultūros paveldą, perduodamą iš kartos į kartą, bendruomenės ir grupės nuolat atkuria reaguodamos į savo aplinką, į sąveiką su gamta ir savo istorija, ir jis joms teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį, taip skatindamas pagarbą kultūrų įvairovei ir žmogaus kūrybingumui“⁸. Ne visos paveldo formos tapo vienodai vertintinos ir saugotinos, atsiribota nuo tokių, kurios yra nesuderinamos su tarptautinėmis žmogaus teisių normomis bei su bendruomenių, grupių ir žmonių savitarpio pagarbos ir tvarios plėtros reikalavimais.

Konvencijoje neapsiribojama bendraisiais teiginiais apie objekto turinį, jo svarbą, išryškinius skirtis tarp materialių ir nematerialių vertybių, bet ir pasiūlytos konkrečios priemonės – įsteigtas Tarpvyriausybinių nematerialaus kultūros paveldo apsaugos komitetas, Nematerialaus kultūros paveldo fondas, pasiūlyta sudaryti pasaulinių ir nacionalinių kultūros vertybių inventorinius sąvadus, kurie identifikuotų svarbiausius ir vertingiausius paveldo vertybių objektus ir subjektus. Taip pat tarptautiniu lygmeniu rekomenduoti sudaryti atskiri sąvadai nematerialaus kultūros paveldo objektams, raiškoms, žinijai ir gebėjimams, kuriems kyla didelė grėsmė išnykti. Iš kitų apsaugos priemonių buvo valstybėms rekomenduota:

a) nustatyti bendrą politiką, kuria būtų siekiama didinti nematerialaus kultūros paveldo svarbą visuomenėje ir įtraukti tokio paveldo apsaugą į savo numatomas programas;

b) paskirti arba įsteigti vieną arba daugiau kompetentingų institucijų, kurios rūpintųsi jos teritorijoje esančio nematerialaus kultūros paveldo apsauga;

c) skatinti mokslines, technines ir menines studijas, taip pat diegti mokslinių tyrimų metodologijas, padedančias nustatyti, kaip veiksmingai saugoti nematerialų kultūros paveldą, visų pirma nematerialų kultūros paveldą, kuriam gresia pavojus;

d) imtis atitinkamų teisinių, techninių, administracinių ir finansinių priemonių, kuriomis būtų siekiama: i) skatinti steigti arba stiprinti nematerialaus kultūros paveldo vadybos mokymo įstaigas

⁷ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.902ADBEED9A8>

⁸ ten pat.

ir perduoti tokį paveldą per jo pateikimui ar apraiškai skirtus forumus ir erdves; ii) užtikrinti galimybę naudotis nematerialiu kultūros paveldu, kartu gerbiant įprastą su konkrečiais naudojimosi tokiu paveldu aspektais susijusią praktiką; iii) steigti nematerialaus kultūros paveldo dokumentavimo įstaigas ir siekti, kad jos būtų lengviau prieinamos.

Apibendrinant galima teigti, jog ši Konvencija apibendrina geriausią tarptautinę praktiką ir pasiūlė subalansuotą priemonių rinkinį, kuris nematerialaus paveldo vertybių apsaugą pakėlė į aukštesnį lygmenį. Buvo įkurta tarptautinė šių sričių globojanti institucija, kuri kaupė pozityviąją ir negatyviąją apsaugos patirtį ir teikė siūlymus UNESCO, įkurtas specialus fondas, kuris teikė konkrečią materialinę pagalbą, padėdamas išvengti apsaugos deklaratyvumo, numatytos organizacinės priemonės, kaip pakelti paveldo svarbą visuomenėje, kaip didinti apsaugos prestižą ir keistis tarptautine patirtimi bei bendradarbiauti. Beje, rengiant Lietuvoje Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą, dar 1999 m. buvo labai panašiai kompleksiskai apibrėžta valstybinė globa, numatyta įsteigti ją vykdančią ir koordinuojančią instituciją ir taip pat numatyta parengti valstybinę programą ir įsteigti specialų fondą, kuris finansuotų valstybinę globą, kuris deja nebuvo įsteigtas, o valstybinė programa buvo finansuota minimaliai.

2003 m. UNESCO Konvencijoje atkreiptas dėmesys, kad vertybiniai objektai yra drauge ir materialūs ir nematerialūs, įvardinta tradicinė žinija, ne vien unikalios kultūros vertybės, bet ir atskiroms bendruomenėms svarbūs kultūros objektai, vietos, reiškiniai, gebėjimai ir jų taikymo praktikos. Buvo atkreiptas svarbus dėmesys į vadinamąsias „paveldo bendruomenes“, jos tapo juridiniu subjektu, kurio svarba, kaip matysime vėliau, vis didės. Lietuva 2004 m. ratifikavo šį tarptautinį dokumentą ir aktyviai vykdo minėtos Konvencijos nuostatas, Lietuvos objektai – kryždirbystė, sutartinės, dainų ir šokių šventės – yra įtraukti į pasaulinį nematerialių kultūros vertybių sąvadą, nuo 2008 m. sudaromas ir nuolat pildomas nacionalinis nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas⁹

Minėtos priemonės neabejotinai kelia minėtų raiškų vertę ir prestižą tiek Lietuvoje, tiek ir pasaulio mastu, nors sutartinių atveju jos jau buvo kiek pavėluotos ir jas paskelbus, jau nebebuvo gyvos nei vienos sutartinių atlikėjos. Visa laimė, kad archyvuose liko nemaža užfiksuotų garso įrašų, tad jų pagrindu pavyko tradiciją bent iš dalies atkurti. Deja, kai kurios Konvencijos nuostatos nebuvo deramai Lietuvoje įvertintos ir realizuotos. Tai ypač liečia prie papildomų priemonių minimas a, c, ir d.priemonės. Nepakankamai panaudotos galimybės kelti nematerialaus paveldo prestižą visuomenėje, skatinti mokslines, technines ir menines studijas ir imtis atitinkamų teisinių, techninių, administracinių ir finansinių priemonių. Dėl minėto pirmojo punkto a) labai svarbus

⁹ (žr. plačiau: savadas.lnkc.lt.).

išlieka glaudus, bendradarbiavimu grindžiamas, santykis su žiniasklaida, jos informavimas apie Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus ir pasitelkimas sprendžiant šiuos aktualius klausimus, iškeliant teigiamus nematerialaus kultūros paveldo aspektus, ne vien ieškant negatyvo apraiškų. Tai labai pakeltų ypač regioninės žiniasklaidos reitingus visuomenės akyse. Taip pat šiuo klausimu aktualus etninės kultūros integravimas į švietimo sistemą, privalomų pamokų ir specialios krypties mokyklų, bei ugdymo programų įteisinimas ir realizavimas. Su antrojo punkto, skirto skatinti įvairius kultūros paveldo tyrimus, akivaizdžiai nesiderina aktuali Lietuvos praktika ryškiai siaurinti šios srities specialistų ratą (čia prisimintina Etnologijos studijų panaikinimas faktiškai visose Lietuvos aukštosiose mokyklose, Mokslo Tarybos šiai sričiai skiriamas menkas, tiksliau neskiriamas joks finansavimas, nors deklaratyviai teigiama, kad etninės kultūros, apskritai identiteto tyrimai yra vieni iš prioritetinių. Pagaliau labai svarbus lieka finansinis d) priemonės aspektas, nes tikslinėmis programomis ir finansiniais resursais neparengtos net ir pačios geriausios priemonės lieka deklaratyvios.

2003 m. Konvencijos svarbiausios mintys ir idėjos vėliau rado atgarsį 2015 m. UNESCO patvirtintame dokumente - dvylikoje „Etinių principų saugant nematerialųjį kultūros paveldą“¹⁰, Dėl jų svarbos ir aktualumo aptarsime šiuos principus detaliau, nes jie nurodo, kuria kryptimi turėtų plėtotis nematerialaus paveldo apsauga. Kaip netrukus galėsime įsitikinti, naujasis dokumentas įtvirtina ir praplečia Konvencijos taikymo ribas, atkreipia dėmesį į naujus svarbius šios apsaugos aspektus, įvardija paveldo subjektus ir jų teises bei pareigas, nurodo galimas grėsmes ir kaip jų išvengti. Šie etiniai principai gerokai išplečia vietos bendruomenių, grupių ir individų vaidmenį saugant savąjį nematerialųjį paveldą (1 principas), garantuoja jų teisę „tęsti praktikas, raiškas, išsaugoti žinias ir gebėjimus, reikalingus tam, kad šis paveldas būtų gyvybingas, pripažįstamas ir gerbiamas“ (2 principas), reikalauja, kad „valstybės, bendruomenės, grupės ir individai gerbtų vienas kito nematerialųjį paveldą“ (3 p.), kad „bendravimas su bendruomenėmis būtų grindžiamas atviru bendradarbiavimu, dialogu ir konsultacijomis, jas pilnai informavus ir gavus jų laisvą sutikimą“ (4 p.). Bendruomenėms, grupėms ir nariams garantuojama „laisva prieiga prie instrumentų, objektų, artefaktų, kultūrinių ir gamtos erdvių, reikalingų išsaugoti, atlikti kultūros paveldo raiškas net ginkluotų konfliktų atveju ar apribojant platesnės visuomenės prieigą“ (5 p.). Atkreipiamas dėmesys, kad „bendruomenė, grupės ar individai, saugantys ir praktikuojantys nematerialaus paveldo raiškas, o ne kas kitas iš šalies sprendžia apie pastarųjų naudą ir vertę“ (6 p.)

¹⁰ Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>

ir minėtos „bendruomenės, grupės ar individai turi būti šios apsaugos naudos gavėjai“ (7 p.). Atskirai pabrėžiama, kad „turi būti gerbiama dinamiška ir gyva nematerialaus paveldo prigimtis, o rūpestis dėl autentiškumo ir išskirtinumo neturėtų kliudyti išsaugoti jį“ (8 p.). Ypač stipriai pabrėžiama, kad „bendruomenės, grupės, tarptautinės kompanijos ir individai turi rūpestingai įvertinti tiesioginį ir netiesioginį, trumpalaikį ir ilgalaikį bet kokios savo veiklos poveikį nematerialaus kultūros paveldo ar jį praktikuojančios bendruomenės gyvybingumui“ (9 p.). Svarbi nuostata, kad „bendruomenės, grupės ir individai patys turi nustatyti, kas sudaro grėsmę jų praktikuojamam paveldui ir kokių priemonių reikia šioms grėsmėms pašalinti“ (10 p.). Pastebėta, jog „turi būti gerbiami bendruomenių, grupių ir atskirų narių identitetai ir kultūros įvairovė“. Atsižvelgiant į bendruomenių, grupių ir individų jautrumą kultūros normoms, „ypatingas dėmesys turi būti rodomas lyčių lygybei, jaunimo dalyvavimui bei pagarba etninei tapatybei ir tai turi atsispindėti planuojamose ir įgyvendinamose apsaugos priemonėse“ (11 p.). Galiausiai visus etinius principus apibendrina nuostata, kad „nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimas yra bendras žmonijos interesas, todėl jis turi būti vykdomas „per subregioninę, regioninę ir tarptautinę kooperaciją“, o „bendruomenės, grupės ir individai niekada neturi būti atskirti nuo savojo kultūros paveldo“ (12 p.).

Šiame 2003 m. UNRSCO nematerialaus kultūros paveldo konvencijos papildymo formuluotėse pateiktas pluoštas svarių idėjų: sustiprinamos vietos bendruomenių, grupių ar susijusių individų teisės ir galios saugoti ir naudoti savąjį kultūros paveldą, drauge joms perkeliant ir atsakomybę bei galimybę pirmiausia pasinaudoti iš to kylančiomis paveldo panaudojimo privilegijomis. Labai svarbios nuostatos apie tai, kad nematerialusis kultūros paveldas yra gerbtinas visais bendravimo lygiais – tarp bendruomenių, grupių ar valstybių, kad jos šiuo klausimu turi kooperuoti pastangas jį išsaugoti, kad paveldo negalima atskirti nuo jo puoselėtojų, kad reikia labai pasverti kiekvieną bendruomenių, grupių ar tarptautinių kompanijų ir individų veiksmą, kad jis nepadarytų žalos kultūros paveldui ir jį puoselėjančiai bendruomenei. Dėl paveldo vertingumo dažnai kildavusios ekspertų diskusijos apskritai eliminuojamos, perkeliant sprendimo galią šiuo klausimu pačioms bendruomenėms, drauge joms suteikiant įgaliojimus nurodyti grėsmes, pavyzdžiui dekontekstualizaciją, sukomercinimą ar neteisingą reprezentaciją ir kitas bei priemones, kaip tas grėsmes pašalinti. Minėtų etinių nuostatų priminimas atsakingiems asmenims, ypač žiniasklaidai, jų taikymas kasdienėje veikloje nematerialaus kultūros paveldo apsaugą pakylėtų į kur kas aukštesnį lygį

Minėtieji UNESCO dokumentai – 2003 m. Nematerialaus kultūros paveldo konvencija ir „Etiniai principai, kaip saugoti nematerialųjį kultūros paveldą“ yra svarbiausi veikiantys

tarptautiniai paveldo apsaugos dokumentai, kurių nuostatos – puikios gairės sėkmingai nematerialaus kultūros paveldo apsaugai. Deja Lietuvoje minėtosios nuostatos tėra žinomos tik saujelei specialistų, visuomenėje jos nėra deramai pristatytos, netapo jos nedaloma savastimi savivaldybėse, o stiprios, pilietiškai brandžios ir atsakingos bendruomenės dar tik kuriasi, kultūros paveldo prestižas visuomenėje žemas ir žiniasklaida daro viską, kad jis tik nepakiltų, visuotinai pripažįstamą „žmonijos paveldą“ supriešindama su modernybe, globalumu ir progresu. Tai, kaip matyti iš tarptautinių dokumentų, yra klaidinga laikysena, bet jos inercija sunkiai bepakeičiama.

Tačiau ne visi tradicinių nematerialiųjų vertybių tarptautiniai instrumentai yra taikomi Lietuvoje ir tai apriboja apsaugos galimybes, jų efektyvumą. Daug vertingų idėjų rasime ne visada tiesiogiai nematerialaus kultūros paveldo ar etninės kultūros sferą reglamentuojančiuose tarptautiniuose teisės aktuose, konvencijose bei nacionaliniuose įstatymuose. Vienas tokių dokumentų yra 2005 m. UNESCO konvencija dėl kultūrinių raiškų įvairovės apsaugos ir skatinimo¹¹ ir jos taikymo patirtis. Šią konvenciją Lietuva ratifikavo 2007 metais. Tai yra tarptautinis kultūros politikos dokumentas, tačiau jo kultūros reiškinių aprėptis labai plati, gretų kitų raiškų jis mini ir tradicines, vietos gyventojų ir tautinių mažumų raiškas ir žinią, kurias ragina gerbti ir tausoti visos žmonijos labui. UNESCO generalinė direktorė Irina Bokova pažymėjo, kad „per dešimtmetį ši konvencija pakeitė visuotinį požiūrį į kultūrą, jos produktus ir paslaugas“, pabrėždama, kad „kultūrinė veikla savo esme yra dvejopa – viena vertus, ji yra veiksnys, kuris vysto ekonomiką, kuria darbo vietas, skatina inovacijas ir subalansuotą plėtrą, antra vertus, ji perteikia identitetą ir vertybes, sustiprina visuomeninį aktyvumą ir priklausymo bendruomenei jausmą“¹². Šioje konvencijoje kultūros paveldo išsaugojimas gerai dera su subalansuotos plėtros idėja, nes parodo, kad kultūros paveldas įvairiose šalyse geba ženkliai pagyvinti ekonominį gyvenimą, o jo taikymas ir vartojimas sukuria daug darbo vietų ir gerina piliečių savijautą. Šios konvencijos nuostatomis etninės kultūros kolektyvai galėtų plačiau pasinaudoti, rengdami kultūros mainus su analogiškais kitų šalių kolektyvais, bendruomenėmis, meistras, amatininkais.

Kitas svarbus kultūros paveldą ir jo apsaugą reglamentuojantis Europos Sąjungos lygmens dokumentas yra vadinamoji 2005 metų Faro konvencija, kurią paskelbė Europos Parlamentas ir Taryba ir tai yra berods vienintelis Europos Sąjungos juridinis dokumentas, kuriame įvardijama materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo svarba kultūrų identiteto išlaikymui ir kūrybiškumui skatinti. Šios konvencijos Lietuva iki šiol nėra ratifikavusi, nors daugelis kaimyninių šalių

¹¹ UNESCO's 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/convention2005_basictext_en.pdf

¹² Re/shaping Cultural Policies. A Decade Promoting the Diversity of Cultural Expressions for Development <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002428/242866e.pdf>

(pavyzdžiui Latvija, Estija ar net Ukraina) tai yra senokai padariusios. Ši konvencija, nors tiesiogiai nemini nematerialiojo paveldo objektų, tačiau ypač akcentuoja ir išplečia vietos bendruomenių teises ir galias, tad mums neabejotinai būtų naudinga, nes būtent bendruomenės yra tradicinių vertybių paveldėtojos ir saugotojos ir turėtų geriausiai rūpintis joms svarbiais dalykais. Analizuodamas šios konvencijos turinį M. Puidokas pastebi, kad „su kultūros paveldu susijusias piliečių teises ši konvencija įtvirtina kaip neatskiriamas nuo Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje apibrėžtos teisės dalyvauti kultūriniame gyvenime. Jau vien šis teiginys rodo, kad lietuviška paveldosaugos praktika yra nutolusi nuo Faro konvencijos šviesmečiais: Lietuvoje nėra tinkamai užtikrintas visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus, lemiančius net ir pačių iškilniausių kultūros paveldo vertybių likimą, o piliečiai ne tik neturi teisės ginti teisme viešąjį interesą išsaugoti kultūros paveldą, bet gali būti už tai ir persekiojami. Tai patvirtina „Lietuvos“ kino teatro gynėjams iškeltas milijoninis ieškinys už tai, kad „neturėdami teisės“ kreipėsi į teismą dėl viešojo intereso“¹³. Tikėtina, kad valstybiniu lygiu bus apsvaistytos galimybės Lietuvai prisijungti prie Faro konvencijos ir tuo būdu pilnai panaudoti kitų valstybių teigiamą patirtį. Svarbus šios konvencijos pozityvas – suvokimas, kad reikia didinti visuomenės supratimo lygį. Tai platus veiklos baras darbui su žiniasklaida Lietuvoje.

Europos Kultūros paveldo metų paskelbimas (European Year of Heritage 2018) – svarbūs Europos Parlamento ir Europos Tarybos renginiai, turėję padėti sutelkti visuomenės dėmesį ir pakelti kultūros paveldo prestižą visuomenėje, Lietuvoje praėjo beveik nepastebimai, valstybės šimtmečio renginių šešėlyje. Beje, apskritai Metų paskelbimas kaip juridinė ir organizacinė forma paveldui išsaugoti yra efektyvi ir labai gerai pasiteisino Lietuvoje Seimui skelbus Tarmių, Nacionalinių kostiumų bei Regionų metus. Deja, šių metų renginių plane modernistinė architektūra, kuri pati savaime yra tikrai vertas dėmesio reiškinys, įtrauktinas į Pasaulio vertybių sąrašą, faktiškai uzurpavo visą kultūros paveldą, nepalikdama nei vietos, nei lėšų kitoms, ne mažiau vertingoms tame tarpe ir nematerialioms kultūros paveldo formoms. Baltijos Asamblėja šio reiškinio nepraleido pro šalį 2018 m. birželio 8 d. Tartu vykęs šios asamblėjos Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto susitikimas svarstė Baltijos kultūros fondo steigimo, kultūros duomenų skaitmeninimo ir internetinio prieinamumo, o taip pat kultūros paveldo skaitmeninio išsaugojimo ir apsaugos klausimus¹⁴. Beje, Baltijos Asamblėja dar 1999 m. priėmė rezoliuciją „Dėl etninės kultūros išsaugojimo Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje“¹⁵. Kodėl latviams ir estams kartais geriau sekasi? – dėl

¹³ Puidokas, Mindaugas (2018). Lietuvos pasirinkimas: Faro konvencija ar betikslė kultūros paveldo apsaugos reforma (www.delfi.lt 2018 liepos 6 d.)

¹⁴ <http://baltasam.org/en/1692-meeting-of-the-education,-science-and-culture-committee-of-the-baltic-assembly-2018a>

¹⁵ http://www.baltasam.org/images/pdf_2012/15_resolution6.pdf

tikslingo finansavimo, aukštesnio visuomenės sąmoningumo laipsnio, išvystytų aktyvių vietos bendruomenių ir didesnio sutarimo šiuo klausimu, beje, žiniasklaida iš to nesityčioja, kaip Lietuvoje.

Kiekvienoje atskiroje šalyje taikant tarptautines nuostatas bei rekomendacijas kyla daugybė iššūkių, tad individuali patirtis turi neįkainojamą vertę ir kitiems. Pavyzdžiui, iš Japonijos, kuri viena pirmųjų šalių pasaulyje, supratusių nematerialių kultūros vertybių svarbą visuomenei ir 1950 m. priėmusių jų apsaugos įstatymą, galėtume pasimokyti, kaip teikti paramą vietos bendruomenėms ir asociacijoms, įkurtoms tikslu išsaugoti ir perduoti unikalias nematerialaus tradicinio paveldo raiškas bei žinią, kaip palengvinti unikalių žinių turintiems meistrams įsigyti reikiamas medžiagas, kaip padėti perduoti patirtį pameistriams per specialias stipendijas. Plačią vertinamąją Japonijoje priimtų įstatymų ir jų taikymo analizę yra pateikusi buvusi Unesco nematerialaus paveldo skyriaus vadovė Noriko Aikawa-Fore. Ji atskleidžia teigiamas ir neigiamas kai kurių įstatymo nuostatų taikymo pasekmes saugomiems objektams ir subjektams. Štai, pavyzdžiui, kaip paprastai ir efektingai sprendžiama unikalių nematerialaus paveldo raiškų, žinijos ir gebėjimų fiksavimo problema, ją susiejant su teikiamu išskirtiniu vardu: „kai nematerialaus kultūros paveldo raiška tampa „svarbiu nematerialiu kultūros paveldu“, jos žinių ir gebėjimų savininkas, gebantis sukurti ar pagaminti minėtą raišką, yra tituluojamas „Nematerialaus kultūros paveldo saugotoju“ arba „Gyvąja nacionaline vertybe“¹⁶. Gavęs šį titulą meistras yra įpareigojamas užtikrinti minėtos raiškos perdavimą ir dokumentuoti audio-vizualiomis priemonėmis, kaip ją atlikti ar sukurti“¹⁷. Gana tiksliai orientuota ir efektinga valstybės pagalba Japonijoje: praktikuojami privatūs metodai, kuriais meistras perduoda amato techniką mokiniui, vietos valdžia organizuoja lavinimo kursus, veikia amatų asociacija, siekianti išsaugoti ir skatinti amatininkų meistrystę, rengiamos kasmetinės darbų parodos, valstybė nuperka kai kuriuos kūrinius, kuriuos panaudoja iliustruoti sėkmingiems gebėjimų ir technikų perdavimo pavyzdžiams.¹⁸ Brazilijoje, Bulgarijoje, Gabone, JAV daug vertingos patirties bendraujant su vietos bendruomenėmis, padedama joms atrinkti, puoselėti ir perduoti tradicines vertybes¹⁹.

Net ir neigiama tarptautinė patirtis yra labai svarbi ir pamokanti, nes atskleisdama tam tikrų juridinių sprendimų poveikį, padeda išvengti klaidingų sprendimų ir neigiamų pasekmių. Pastebėta, kad Japonijos „nacionalinė atrankos sistema neišvengiamai apriboja nematerialiųjų

¹⁶ Tai nėra oficialus titulas, tačiau plačiai vartojamas vardas.

¹⁷ Aikawa-Faure (2018: 42-43).

¹⁸ ten pat.

¹⁹ *The IOV Journal of Intangible Cultural Heritage*, Editor-in-Chief Mila Santova, Managing Editor Iveta Pirgova. ISSN 2384-4892. International Organization of Folk Arts: Arabian Printing & Publishing House (Bahrein), 2015, p.

kultūros vertybių, kurios gali džiaugtis valstybės apsauga, skaičių ir dėl to atsiranda didžiulė praraja tarp atrinktųjų ir neatrinktųjų nematerialių kultūros paveldo raiškų. Dar daugiau, tarus, kad šios tradicinės raiškos yra atrinktos pagal kriterijus, reikalaujančius išlaikyti jų būklę įrašymo metu, žinių ir gebėjimų saugotojai yra įpareigoti juos perteikti autentiška forma. Visa to rezultatas – nebelieka vietos artistų ir kūrybiškai praktikuojančiųjų raišką, o dėl šios priežasties dalis raiškų tapo užšaldytos arba statiškos²⁰. Tikimasi, kad tyrimo išvados ir rekomendacijos, tarptautinės patirties žinios ir esamos padėties išmanymas leis įstatymų leidėjams tobulinti esamus jurindinius aktus, pagerinti jų efektyvumą bei išsaugoti vertingiausią tautos kultūros paveldą ateities kartoms.

Europos šalyse atskiri nematerialaus kultūros paveldo įstatymai UNESCO duomenų bazės duomenimis yra Armėnijoje (2009, 2010), Belgijoje (1998, 2002, 2003), Čekijos Respublikoje (2012), Latvijoje (2016) ir Rumunijoje (2008)²¹.

Armėnų NP Įstatyme (2009) įdomūs NKP objektų apibrėžimai, išvardijimai, kurioms EK sritims ar raiškoms įstatymas yra taikomas (išvardinta 14 objektų klasių). Įstatymo tikslu apibūdinamas NKP išsaugojimas, apsaugojimas ir naudojimas; rūpesčio ir pagarbos NK paveldui stiprinimas visuomenėje; NKP taikymo ir naudojimo užtikrinimas; tarptautinės kooperacijos, tarptautinės patirties skleidimas ir mainų palaikymas. Atskirame įstatyme (2010) aptariamas NKP objektų identifikavimo, dokumentavimo, apsaugos procedūrų aprašas, patvirtinama sertifikato forma²².

Belgijos 1998 m. įstatymas reglamentuoja flamandų tradicinės liaudies kultūros centro rėmimą, 2002 m. įstatymas nustato prancūzų bendruomenės Belgijoje materialaus ir nematerialaus paveldo apsaugą, o 2003 m. įstatymas yra 2003 m. UNESCO konvencijos nacionalinė adaptacija. Tas pat pasakytina ir apie Čekijos Respublikos 2012 įstatymą, kuriame reglamentuojamas nematerialių vertybių sąrašo sudarymas ir jo pildymas. Atskirą NKP įstatymą turi Rumunija, tačiau jo turinys neaiškus nesant oficialaus autorizuoto vertimo iš rumunų kalbos.

Latvijos nematerialaus kultūros paveldo įstatymas (2016)²³ taip pat labiau orientuotas į 2003 m. UNESCO konvencijos įgyvendinimą, skirtas reglamentuoti nacionalinio nematerialaus kultūros paveldo objektų sąvado sudarymą ir naudojimą, siūlomų UNESCO įtraukti į pasaulio nematerialių vertybių sąrašą objektų dokumentų rengimą, Kultūros centro, atsakingo už paveldo išsaugojimą, steigimą, jo narių sudėtį ir atstovavimą, projektinį ir programinį saugomų objektų ir subjektų finansavimą. Geras akcentas minėtame įstatyme yra tai, kad vertybės į nacionalinį sąvadą įrašomos bendradarbiaujant su vietos bendruomenėmis. Nors Latvija - artima mūsų kaimynė,

²⁰ Aikawa-Faure (2018: 43).

²¹ Žr. UNESCO Database of National Cultural Heritage Laws

²² http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/armenia/arm_lawintangibleheritage_entof

²³ <http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Intangible%20Cultural%20Heritage%20Law.DOCX>

Lietuvai šis įstatymas nieko nauja nesako, nėra aktualus, nes Lietuvos galiojantys įstatymai geriau subalansuoja ir koordinuoja skirtingų institucijų sferoms priklausančio paveldo ir gyvosios tradicijos objektų, raiškų, žinijos ir gebėjimų globos funkcijas, nes pastarosios neapsiriboja vien sąvado sudarymu ir jo priežiūra. Lietuvoje nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą jau dešimtmetis sudaro ir prižiūri Nacionalinis liaudies kultūros centras. Daug galima pasimokyti iš Latvijos įstatymo finansavimo modelio, kuris paveldo sferai garantuoja dvejopą finansavimo būdą – programinį ir projektinį iš Kultūros kapitalo fondo lėšų. Beje, Nepriklausomybės pradžioje Latvijoje tarp visų remiamų kultūros sričių tradicinės kultūros sritims buvo skiriama didžioji dalis lėšų. (žr. plačiau Z. Sneibe, 2001, p. 57).

I dalies išvados ir rekomendacijos

1.. Tarptautinių ir Europos Sąjungos juridinių dokumentų, reglamentuojančių nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimą ir perdavimą, analizė atskleidė, jog tarptautinėje teisėje įtvirtinta ne viena nuostata, kuri gali būti sėkmingai pritaikyta Lietuvoje ir ženkliai pagerinti nematerialaus kultūros paveldo apsaugos efektyvumą. Svarbiausiu tarptautiniu dokumentu išlieka UNESCO 2003 m. Konvencija ir ypač ją papildantis 2015 m. dokumentas „Etiniai principai, kurių reikia laikytis saugant nematerialų kultūros paveldą“²⁴. Pastarajame gausu vertingų rekomendacijų, kurių įgyvendinimas galėtų ženkliai pagerinti padėtį. Kadangi minėtų UNESCO principų dokumentas publikuotas santykinai visai neseniai, jis nėra visuomenėje plačiai žinomas, todėl etninės kultūros globos organizacijos, specialistai ir savivaldybių administracijos turėtų plačiau informuoti visuomenę, žiniasklaidą bei vietos bendruomenes, padėti joms parengti nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir perdavimo projektus, pasinaudoti savosiomis teisėmis saugoti ir plėtoti savąjį kultūros paveldą.

2. UNESCO 2005 m. konvencija „Dėl kultūrinės įvairovės raiškų apsaugos ir skatinimo“²⁵, kurią Lietuva ratifikavo 2007 metais, gretų kitų mini ir tradicines, vietos gyventojų ir tautinių mažumų raiškas ir žiniją, kurias skatina gerbti ir tausoti visos žmonijos labui. Šioje konvencijoje kultūros paveldo išsaugojimas gerai dera su subalansuotos plėtros idėja, nes parodo, kad kultūros paveldas įvairiose šalyse ženkliai pagyvina ekonominį gyvenimą, o jo taikymas ir

²⁴ Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage

<https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>

²⁵ UNESCO 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions
https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/convention2005_basictext_en.pdf

vartojimas kuria gerą piliečių savijautą. Šios konvencijos nuostatomis etninės kultūros kolektyvai galėtų plačiau pasinaudoti, rengdami kultūros mainus su analogiškais kitų šalių kolektyvais, bendruomenėmis, meistras, amatininkais..

3. Europos Sąjunga taip pat akcentuoja kultūros paveldo svarbą ir yra priėmusi keletą reikšmingų dokumentų juridškai įtvirtinančių pastarojo svarbą visuomenėje. Vienas tokių – vadinamoji Faro konvencija, kurios Lietuva iki šiol nėra ratifikavusi. Nors ši konvencija labiau skirta materialiajam paveldui tačiau etninės kultūros išsaugojimo tikslu vertėtų palaikyti idėją ją ratifikuoti, nes minėta konvencija išplečia vietos bendruomenių teises ir pareigas ir kelia visuomenėje kultūros paveldo apsaugos prestižą.

4. Nacionalinių įstatymų analizė atskleidė vertingą įvairių juridinių priemonių taikymo teigiamą ir neigiamą patirtį. Vertėtų pasinaudoti Japonijos patirtimi, kaip valstybė turėtų remti nematerialiųjų kultūros vertybių puoselėtojus – suteikti jiems stipendijas, rengti mokymo kursus, raginti steigti ir remti asociacijas, kompensuoti reikiamų medžiagų įsigijimą, pirkti ir kaupti vertingų darbų kolekcijas ir pan. Svarbi Bulgarijos, Gabono, Japonijos, JAV, Latvijos patirtis, kaip valstybė bendradarbiauja su bendruomenėmis, padėdama joms išsaugoti vietos paveldą. Taip pat derėtų pasimokyti ir iš kaimynų latvių bei estų, kuriems neblogai sekasi dėka tikslingo finansavimo, aukšto vadovų ir piliečių sąmoningumo, stiprių vietos bendruomenių, atsakingos žiniasklaidos.

5. Juridinių dokumentų tyrimas patvirtina 2016-2017 metais vykdyto etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimo²⁶ išvadas, kad Lietuvoje “įstatymuose padėti pamatai visapusiškai ir efektyviai etninės kultūros apsaugai, išdėstyta tam reikalingų institucijų struktūra, numatyti ambicingi ir adekvatūs iššūkiams valstybės uždaviniai etninei kultūrai apsaugoti. Galima kalbėti tik apie smulkias šių teisės aktų spragas ir inkrementinius jų pokyčius. Įstatymuose deklaruojami uždaviniai reikalauja atitinkamo reguliavimo labiau specializuotuose, ypač poįstatyminiuose teisės aktuose, atitinkamo valstybės poreikius patenkinančio finansavimo skyrimo, mokymo ar viešinimo programų įgyvendinimo”²⁷.

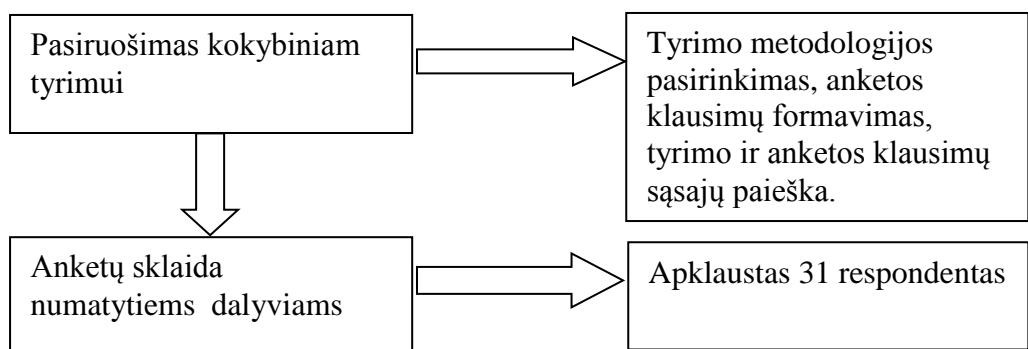
²⁶ <https://www.ltkt.lt/files/etnines-kulturos-vertybiniu-nuostatu-tyrimai-valstybes-politikai0446.pdf>

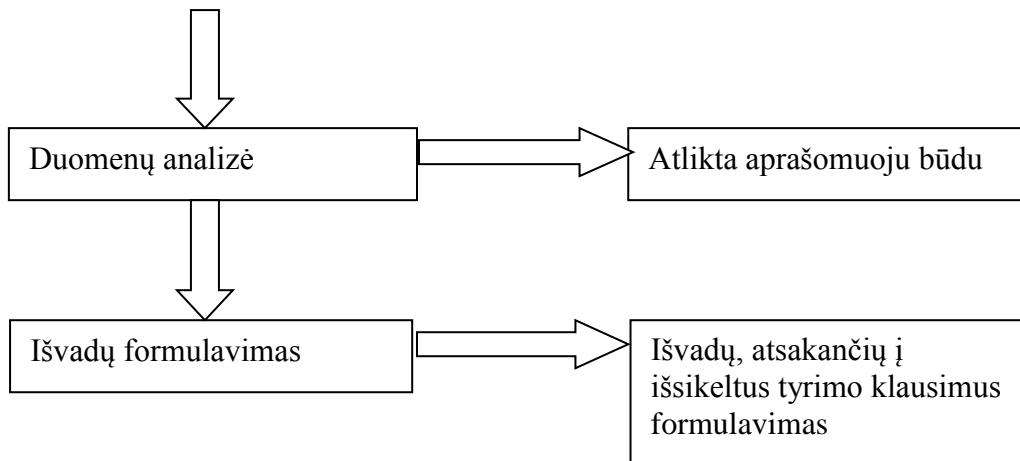
²⁷ V. Sinica, ten pat.

II. LIETUVOS ETNINĖS KULTŪROS PUOSELĖTOJŲ VERTYBINIŲ NUOSTATŲ KOKYBINIS TYRIMAS

Antrojoje projekto dalyje, pasirinkus anksčiau aptartais ir UNESCO paskelbtais etniais principais, buvo siekta atlikti nematerialaus kultūros paveldo būklės dalinę analizę ir atskleisti jos raidos tendencijas pasitelkus nematerialaus paveldo subjektus – tradicinės žinijos ir gebėjimų saugotojus (liaudies muzikantus, folkloro ansamblių dalyvius ir vadovus, amatų, tautodailės žinovus ir meistrus), atlikus jų sociologinę apklausą. Kokybinė apklausa buvo pasirinkta todėl, kad ji leidžia ne tik sužinoti atskiras nuomones, bet ir suprasti dalyvių argumentaciją, kodėl jie reiškia vieną ar kitą nuomonę. Apklausiai vykdyti buvo iš anksto paruošta septynių atvirų klausimų anketa, atsižvelgus į Etninės kultūros globos tarybos regioninių tarybų, Tautodailininkų sąjungos ir asmenines Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos skyriaus darbuotojų rekomendacijas, sudaryti preliminarūs respondentų sąrašai. Respondentų atrankos kriterijus – žinoma, pripažinta kūrybinė, edukacinė arba organizacinė nematerialių etninės kultūros vertybių puoselėjimo veikla. Pagal šiais metais atnaujintas ir patvirtintas Europos Sąjungos šalių piliečių teisių apsaugos nuostatas ir UNESCO aptartus etinius principus, asmeniškai su visais jų susisiekti telefonu, gautas žodinis sutikimas dalyvauti apklausoje, asmeniškai pačių respondentų nurodyti elektroninio pašto, kuriuo buvo siunčiami klausimynai, adresai. Anketa buvo tikslingai paskleista taip, kad būtų atstovaujami visi Lietuvos regionai ir kuo platesnis etninės kultūros sričių spektras. Klausimyno pradžioje buvo kreiptasi į respondentą įprastu būdu, nurodant anketos tikslą, atsakymų į klausimus užpildymo instrukciją ir akcentuojamas respondentų anonimiškumas. Visoje Lietuvoje išplatinus per 50 anketų tiek pat su etnine kultūra tiesiogiai susijusių asmenų, gautas 31 atsakymas, viso 2 autoriniai lankai spausdinto teksto. Nors tyrimo imtis nėra didelė, ji iš dalies atskleidžia esamos padėties regionuose tendencijas, išryškina pozityvius ir negatyvius nematerialių kultūros vertybių apsaugos Lietuvoje aspektus.

Tyrimo eiga. Siekiant ištirti nematerialaus kultūros paveldo būklės tendencijas, buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, kurio eigą sudaro 4 etapai (žr. 1 pav.):

1 pav. Tyrimo eiga ir etapai

Tyrimo ir anketos klausimai, jų sąsajos. Tyrimo turinį sudarė septyni susieti atviro pobūdžio klausimai, kai reikėjo įrašyti atsakymą be paruoštų pasirinkimų. Iš pažiūros paprasti klausimai buvo formuluoti siekiant išsiaiškinti atskirus etninės kultūros apsaugos aspektus. Štai klausimu “Kuo jūsų manymu etninė kultūra svarbi dabarties žmogui?” buvo siekta nustatyti kokioms etninės kultūros visuomeninėms funkcijoms etninės kultūros puoselėtojai teikia prioritetą. Antruoju dvigubu klausimu “Kas jūsų aplinkoje skatina ar trukdo išsaugoti tradicinės kultūros vertybes?” ir “Kaip vertinate valstybės, savivaldybės, bendruomenės, žiniasklaidos, mokyklos, šeimos vaidmenį saugant, puoselėjant ir perduodant EK vertybes?” siekta išryškinti trukdžius ir paskatas, trukdančias ar padedančias puoselėti ir perduoti EK vertybes bei atskleisti įvairių minėtų socialinių institucijų vaidmenį ir prioritetus. Trečiuoju klausimu “Kokios valstybinės priemonės jūsų manymu geriausiai padėtų išsaugoti jūsų krašto EK vertybes, perduoti jas ateities kartoms?” siekta sužinoti kokios esančios ir pageidautinos valstybinės priemonės ir iniciatyvos galėtų pagelbėti. Ketvirtuoju klausimu “Kokioms EK sritims šiandieną kyla didžiausias pavojus išnykti, kodėl?” siekta nustatyti ties raudona riba atsidūrusias EK raiškas, kaip jas mato ir suvokia patys EK puoselėtojai. Penktuoju klausimu “Kokios unikalios jūsų krašto tradicijos, amatai, verslai, kiti EK objektai ir reiškiniai verti būti įtraukti į Lietuvos nematerialaus paveldo registrą?” siekta nustatyti, kokie EK objektai ir reiškiniai yra itin svarbūs ir reikšmingi puoselėtojams, jų savivokai. Šeštasis klausimas “Su kokia EK sritimi artimai siejasi jūsų profesinė ar laisvalaikio veikla?” bandyta vertinti respondento EK kompetenciją ir išvengti savireklamos ir savosios srities sureikšminimo. Septintuoju klausimu “Kokį Lietuvos etnografinį regioną jūs atstovaujate?” siekta nustatyti regionminės savivokos laipsnį ir aptariamų, reprezentuojamų reiškinių lokalizaciją.

Kokybinio tyrimo dalyvių charakteristikos

1 lentelė

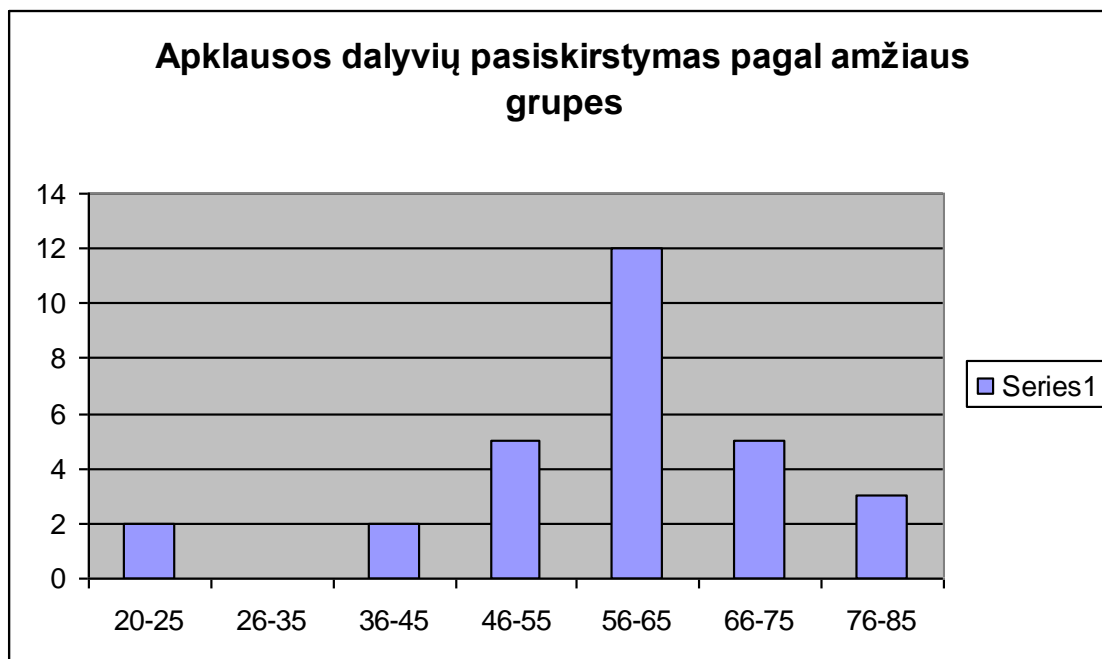
Eil. Nr.	Atstovaujama etninės kultūros sritis, veikla	Amžius	Atstovaujamas regionas, miestas	Lytis	Žymėjimas tekste
1.	Papročiai, tautosaka, amatai, verslai	59	Aukštaitija, Panevėžys	M	<i>If.1</i>
2.	Kryždirbystė, medžio skulptūra	62	Aukštaitija	V	<i>If.2</i>
3.	Amatai	61	Dzūkija	V	<i>If.3</i>
4.	Keramika, technologijų pedagogika, dalyvavimas folkloro kolektyve	65	Žemaitija/Mažoji Lietuva	V	<i>If.4</i>
5.	Primityvistinė tapyba, keramika	71	Aukštaitija	M	<i>If.5</i>
6.	Tapyba, medžio drožyba	65	Žemaitija/Mažoji Lietuva, Klaipėda	V	<i>If.6</i>
7.	Kryždirbystė, medžio skulptūra	59	Sūduva (Suvalkija)	V	<i>If.7</i>
8.	Etnopedagogika, karpiniai	42	Žemaitija	M	<i>If.8</i>
9.	Tekstilė, tautinis kostiumas	56	Kaunas (Sūduva)	M	<i>If.9</i>
10.	Vytinių juostų audimas, vadovavimas vaikų folkloro ansamblui	nenurodė	Kaunas (Žemaitija, Baltarusija)	M	<i>If.10</i>
11.	Kiaušinių marginimas	52	Dzūkija	M	<i>If.11</i>
12.	Kryždirbystė, skulptūra	59	Dzūkija	V	<i>If.12</i>
13.	Koplytstulpių, stogastulpių kūryba ir gamyba	63	Vilnius	V	<i>If.13</i>
14.	Tradicinės instrumentinės muzikos atlikimas	20	Žemaitija	V	<i>If.14</i>
15.	Žolių skulptūrų kūryba, medžio drožyba	45	Šiaurės Aukštaitija	M	<i>If.15</i>
16.	Juostų audimas	46	Dzūkija	M	<i>If.16</i>
17.	Tapyba, tautodailė	70	Sūduva	V	<i>If.17</i>
18.	Medžio drožyba	64	Žemaitija	V	<i>If.18</i>
19.	Tautosaka, papročiai	nenurodė	Mažoji Lietuva	M	<i>If.19</i>
20.	Vytelių pynimas, juvelyrika, vadovavimas vaikų folkloro ansamblui	63	Kaunas (Aukštaitija)	M	<i>If.20</i>
21.	Medžio drožyba	79	Žemaitija	V	<i>If.21</i>
22.	Žalvario juvelyriška, kaulo dirbinių kolekcionavimas	76	Pietų Žemaitija	V	<i>If.22</i>
23.	Gintaro, žalvario juvelyrika	60	Žemaitija, Klaipėda	V	<i>If.23</i>
24.	Liaudies dainų atlikimas, muzikos kūryba, aranžuotės, juostų pynimas	66	Vilnius, Aukštaitija	M	<i>If.24</i>
25.	Kalvystė	51	Žemaitija	V	<i>If.25</i>
26.	Etnokultūros pedagogika (mokytoja-ekspertė), karpiniai	55	Kaunas	M	<i>If.26</i>
27.	Kryždirbystė, medžio drožyba	66	Aukštaitija	V	<i>If.27</i>

28.	Liaudies dainų atlikimas, aranžuotės, vytinių juostų audimas	25	Vilnius, Dzūkija	M	<i>If.28</i>
29.	Tapyba	85	Aukštaitija, Ukmergė	V	<i>If.29</i>
30.	Lino ir medžio raižiniai, karpiniai	54	Rytų Aukštaitija	M	<i>If.30</i>
31.		nenurodė	Mažoji Lietuva	M	<i>If.31</i>

Pasirenkant apklausos dalyvius siekta, kad maždaug vienodai būtų atstovaujama vyrų ir moterų (15 / 16), maždaug vienodai visi Lietuvos regionai (Aukštaitija – 7, Mažoji Lietuva – 4, Žemaitija – 6, Sūduva – 4, Dzūkija – 5, miestai ir gyvenvietės: Vilnius – 3, Kaunas – 4, Klaipėda – 2, Panevėžys – 1). Didžioji dauguma respondentų išsaugojo regioninę savivoką, net ir gyvendami nuo paties regiono atokiau. Vienas kitas netgi orientuojasi į subregioninę lygmenį, nurodė atstovaujantys “Vidurio ir šiaurės Aukštaitijai”, “Pietų Žemaitijai” ar “Rytų Aukštaitijai”. Pusė miestų atstovų, išskyrus Panevėžį, aiškaus regioninio angažuotumo vengia. Įdomi kelių apklausos dalyvių iš Klaipėdos savivokos raida, jie teigia yra žemaičiai, bet, gyvendami Klaipėdoje, suvokia turį atstovauti Mažąją Lietuvą, domisi šio krašto tradicijomis ir stengiasi jas puoselėti.

Respondentų amžius - nuo 20 iki 85 metų, vyrauja vyresnio amžiaus asmenys. Jų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes parodytas 2 lentelėje

2 lentelė

2. Respondentų nuomonės tyrimo rezultatai

2.1 Etninės kultūros visuomeninės funkcijos

Gautų kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidžia kokioms etninės kultūros visuomeninėms funkcijoms respondentai teikia prioritetą.. (žr.3 lentelę)

Informantų nuomonė apie tai, kuo etninė kultūra svarbi dabarties žmogui, kuo gali jį praturtinti

3 lentelė

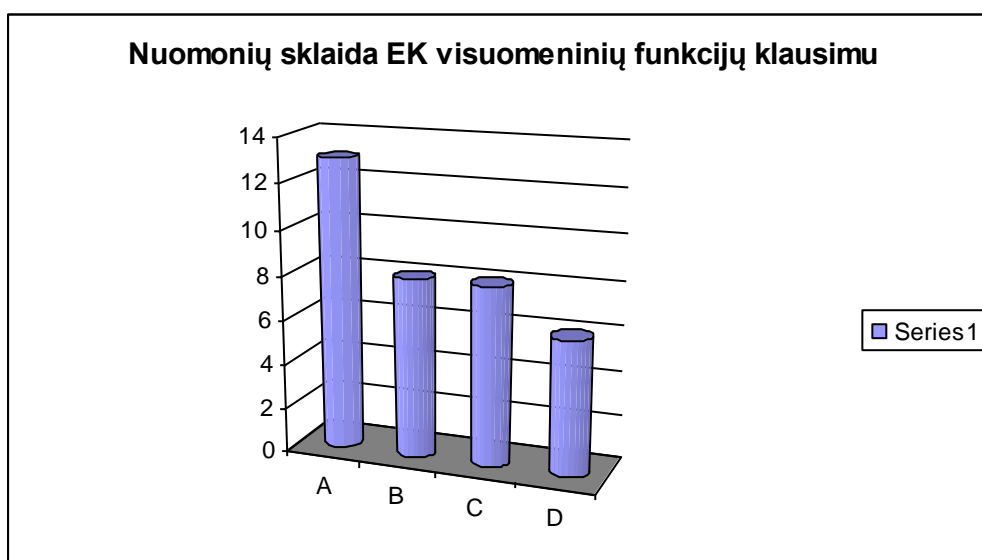
I. Etninė kultūra – tai iš kartos į kartą perduota kalba, papročiai, tradicinė architektūra, suformuotas kraštovaizdis, tradiciniai amatai, dainos, šokiai, žaidimai, žinija, pasaulėjauta. Teigiama, kad tai praeities palikimas. Kuo, jūsų manymu, etninė kultūra svarbi dabarties žmogui, kuo gali jį praturtinti?	
A. Tapatybės dalis, tautos ir valstybingumo pagrindas, savitumas, leidžiantis išsiskirti iš kitų <i>(trylika pasisakymų)</i> „EK - tai kiekvienos tautos kultūrinė tapatybė, tautos žmogui jo prigimtinė kultūra yra jo paties tapatybės dalis“ (If.1) „EK padeda susivokti kuo esame panašūs ir kuo skiriamės nuo kitų tautų“ (If. 2) „Tai tautos pagrindas ir šaknis. Popiežius minėjo, kad reikia žinoti savo šaknis“ (If.3) „EK šiuolaikiniam žmogui padeda išsaugoti savo identitetą, didžiulis tu, ką sukūrė protėviai ir neleidžia ištirpti tarp kitų tautų ir etninių grupių šiuolaikiniame globaliame pasaulyje“ (If. 6) „EK padeda žmogui suvokti save kaip šeimos ir giminės, etnografinės srities bei tautos atstovą“ (If. 8) „Sava etnokultūra dabartinį žmogų išskiria iš visos Europos Sąjungos, neleidžia žmonėms suvienodėti“ (If. 10) „Jeigu nesirūpinsime EK – tauta išsigims, išnyks kaip tauta. Turime remtis savo šaknimis, per amžius sukauptą tautos išmintimi. Galime didžiulis, kad turime tokius papročius“ (If. 18) „Pasaulyje visi nori kuo nors išsiskirti ir tik įvairovė domina. Mūsų EK yra tautos išlikimo pagrindas ir jei to nesuvoksime, visi kartu nespręsimė situacijos, mūsų, kaip tautos paprasčiausiai neliks. EK yra vienas valstybingumo pamatų“ (If. 19) „EK – tai pagrindas, ant kurio mes visi stovime. Tad jį pažinti, suprasti, įvertinti ir įsisavinti – būtina“ (If. 20)	C. Vertingas palikimas, praturtinantis kiekvieną <i>(aštuoni pasisakymai)</i> „Palikimas visuomet yra vertingas ir brangintinas“ (If.1) „EK dvasinės vertybės svarbios savimonei ir identitetui, suteikia jėgų ir padeda atsispirti kenksmingai rytų bei vakarų įtakai“ (If.3) „EK kiekvieną praturtina tikrumu, nuoširdumu, ko ypatingai trūksta šiandiniame pasaulyje (If.11) „Dabarties žmogui EK suteikia pilietinį brandumą, padeda išlaikyti tautinį tapatumą, galimybę pažinti savo tautos dailę, muziką, kultūros paveldą ir tradicijas“ (If. 13) „Šiuolaikiniai žmonės yra pasinėrę į vakarietiškos kultūros pasiūlymus ir dažnai užmiršta savo tapatumą, užmiršta šaknis. Gan dažnai ta svetima aplinka, madų vaikymasis sukelia vidinę krizę, žmogus pasimeta. Manau būtent EK gali pabudinti iš to siaubingo sapno ir iliuzijų, jį nuraminti. Suteikti stiprybės ir suvokimą, kad ne vien užsieniečių brukami dalykai yra gerai, bet ir tavo senolių palikimas yra neįkainojamas. Taigi, manau EK žmogui naudinga dvasiškai, morališkai, istoriškai ir tiesiog žmogiškai. Jei ją žinai ir išmanai, tu esi turtingas ir visapusiškai stabilus“ (If. 14) „Kultūra yra dvasios maistas ir ji gali pasotinti ir sustiprinti kultūros trokštantį ir EK pamaitins ir sustiprins tik tą, kuriam tas įdiegta nuo mažų dienų ir kuris ją supranta širdimi“ (If. 17). „EK visada gali praturtinti geromis mintimis ir geromis emocijomis“ (If. 18) „EK kaip ir savo šalies istorijos išmanymas

<p>„EK – būtinas savasties elementas, viena iš tautybės, tautos pusių. Pasaulis nuo senų senovės jau taip surėdytas, kad žmogus jame yra visuomenės narys ir EK nori nenori veikia žmogų, turtina jį” (If. 24)</p> <p>„Be tautinės kultūros žmogus neturi savasties, baltiškos savimonės” (If. 26)</p> <p>„EK svarbi tapatybės suvokimui, tautiškumo išlaikymui, padės išlikti vertybėms, būdingoms atskiriems regionams“ (If. 27)</p> <p>„EK yra žmogaus savastis, kolektyvinių archetipinių stereotipų pasąmoninis suvokimas. Iš jo kyla visos autentiškos kūrybos rūšys. Tai atitinka tautos mentalitetą, tęsia giminę su visomis tradicijomis ir vienija taip pat kaip ir pagrindinis etninis paveldas – lietuvių kalba. Be savasties žmogus neturi jokio pagrindo ir yra tarsi bežemis” (If. 29)</p>	<p>kelia žmogaus savivertę, padeda kasdienybėje, ypač kūryboje“ (If. 30)</p>
<p>B. Istorijos dalis, pagarba protėviams (aštuoni pasisakymai)</p> <p>„EK yra pagrindinis tautos paveldas arba šaknys, be kurių nei vienas medis negalėtų egzistuoti” (If. 4)</p> <p>„Nereikėtų pamiršti to, ką mokėjo ir žinojo mūsų tėvai, seneliai“ (If. 7)</p> <p>„Žmogus, nežinantis savo praeities, tautos gyvenenos ir kultūros raidos ypatumų, neturintis etnokultūrinio paveldo išsaugojimo ir tęstinumo svarbos suvokimo – neturi ateities“ (If. 8)</p> <p>„Kalbinate EK puoselėtojus. Ši dalis šiuolaikinių žmonių tikrai mato prasmę, jaučia tvirtą pagrindą, yra atradę savo santykį su tradicijomis... Tautoje tik nedidelė dalis tikrai domisi savo istorija, tradicijomis ir kultūra. Tai pastebima net Japonijoje” (If. 9)</p> <p>„Turime žinoti, iš kur esame atėję“ (If. 12)</p> <p>„Nežinodami savo praeities, savo šaknų, mes negalėsime judėti į priekį“ (If. 25)</p> <p>„EK šiais laikais, mano nuomone, yra be galo svarbi. Kaimams tuštėjant ir gyvenimui modernėjant, praeities darbų bei kalendorinių ar šeimos švenčių apeigoms nykstant dėl pasikeitusio gyvenimo būdo, mes prarandame tai, kas gyvavo be galo ilgai... Mes gi nieko nebemokame – viską žino internetas – mums nieko nebereikia įsiminti. Manau, kad po kelių dešimtmečių, nesigilinant į savo praeitį ir etnokultūrinį paveldą, suvoksime, ką praradome – atsikasime visų technologijų,</p>	<p>D. Kūrybiškumo skatinimas, meninės raiškos pagrindas, etalonas (šeši pasisakymai)</p> <p>„EK yra labai svarbi man, nes be jos atsidurčiau nesvarumo būsenoje, lyg mėnulyje. Iš tiesų mes esame labai darbšti tauta, galinti atkurti ir pademonstruoti senovinius amatus pasaulyje, kuriame rankų darbas jau tampa retenybe (If. 15)</p> <p>„EK yra labai svarbi dabarties žmogui ir ateities kartoms, nes nežinodami savo šaknų, paveldo, mes negalime kurti ateities. Reikia žinoti, ką mes paveldėjome, ir kurti toliau nuolat tai atnaujinant ir tuo pačiu išlaikyti savo tautinį tapatumą ir Lietuvos etnografiniams regionams būdingus bruožus“ (If. 16)</p> <p>„EK yra ne tik praeities paveldas, ji apima ir dabartį, ir ateitį. Tai yra procesas ir kiekvienos tautos reikalas, kad jos kultūrinė raida vyktų ta kryptimi, kuri susiformavo tautoje per amžius, tuo bus ir toliau ryškinamas tautinis identitetas ir stiprinama tautinė savimone” (If. 17)</p> <p>„Anksčiau meistrai būdavo nemokyti, o pasižiūri į knygas – puikiai padaryta. Dailininkai (Gudaitis) pagrindus klojo nusižiūrėję iš liaudies dailės, skulptūros. Norėję, kad tos šaknys plėtotųsi” (If. 21)</p> <p>„Pastebiu, kad, kas domisi, tam svarbu, kas nesidomi, tam nesvarbu. Kiekviename gaminyje įrėžta mūsų dalis. Man svarbu seni dalykai. Dabar pasitaiko, kad seni daiktai</p>

<i>pasiilgsime kažko tikro, ko nepažinojome, o iš ko to išmokti – nebeturėsime” (If. 28)</i> <i>„EK yra savoji istorija” (If. 31)</i>	<i>naujai pritaikomi landšafte” (If. 22)</i> <i>„EK – man tai labai gražu. Čia mūsų šaknys, mūsų turtas. Jeigu tai prarasim, mes niekam nebūsime įdomūs” (If. 23)</i>
--	--

Kaip matome iš informantų pasisakymų, nuomonės yra įvairios, tačiau pagal dažnį pasiskirsto į keturis atsakymų blokus. Vyraujanti nuomonė (A - 13 pasisakymų) akcentuoja, jog etninė kultūra yra tautos ir asmens tapatybės (identiteto) dalis, tautos ir jos valstybingumo pagrindas, savitumas, leidžiantis išsiskirti iš kitų. Ši pozicija koreliuoja su UNESCO pabrėžiama nematerialaus kultūros paveldo svarba saugant šalių, bendruomenių, grupių ir asmenų identitetą, meninių raiškų įvairovę. Kita platokai paplitusi nuomonė (B – 8 pasisakymai) pabrėžia, kad tai yra istorijos dalis ir išreiškia pagarbą protėviams. Tai labiau istorinė pozicija, iškelianti EK istorinę vertę. Trečioji paplitusi nuomonė, (C – 8 pasisakymai) nurodo, kad tai yra vertingas palikimas, praturtinantis kiekvieną dabartyje (nurodoma visa eilė jo vertybinių galių ir funkcijų). Tai labiau vertybinis požiūris, besisiejantis su UNESCO kultūros raiškų įvairovės ir kultūros kaip svarbaus ekonominio ir vertybinio poveikio visuomenei veiksmu. Ketvirtoji, kiek mažesnė (D – 6 pasisakymai) atsakymų sancaupa iškelia EK etaloninę meninę vertę dėl jos svarbos kūrybiškumo skatinimui, meninės raiškos pagrindams. Ši vertybinė pozicija koreliuoja su Europos Sąjungos vertybine orientacija.

4 lentelė

Vieninga visų respondentų nuomonė – EK yra vertinga ir naudinga šiandieninei visuomenei, ją būtina išsaugoti, tam reikalingos valstybės ir visų suinteresuotų pusių koordinuotos pastangos atitinka bendrąsias UNESCO ir ES pozicijas.

2.2 Veiksniai, padedantys ir trukdantys etninės kultūros globą

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidžia informantų nominuojamus veiksnius, padedančius ar trukdančius saugoti ar perduoti EK vertybes, vertina valstybės, savivaldybės, bendruomenės, žiniasklaidos, mokyklos, šeimos vaidmenį saugant, puoselėjant ir perduodant EK vertybes (žr. 5 lentelę)

Informantų nuomonė apie trukdžius ir paskatas, trukdančias ar padedančias puoselėti ir perduoti EK vertybes bei atskleisti įvairių socialinių institucijų vaidmenį šiame procese

Į5 lentelė

II. Kas jūsų aplinkoje skatina /ar trukdo/ išsaugoti tradicinės kultūros vertybes? Kaip vertinate valstybės, savivaldybės, bendruomenės, žiniasklaidos, mokyklos, šeimos vaidmenį saugant, puoselėjant ir perduodant etninės kultūros vertybes?	
<p>A. Paskatos (26 pasisakymai)</p> <p>„Jeigu savivaldos kultūros skyriuje dirba EK mylintis žmogus, toje savivaldybėje problemų mažiau, supratimo daugiau“ (If. 1)</p> <p>„Noras išsaugoti tradicines kultūros vertybes skatina mane kurti tradicinį liaudies meną, kad lietuviškas menas išliktų originalus. Saugant ir puoselėjant tradicines kultūros vertybes valstybinių ir visuomeninių organizacijų veikla ir vaidmuo didėja ir tam skiriama daugiau dėmesio (If. 2)</p> <p>„Lemia paties žmogaus pozicija“ (If. 3)</p> <p>„Patys tautodailininkai save išlaiko“ (If. 4)</p> <p>„Dėkinga Jonui Rudzinskui, kuris randa galimybę suburti Lietuvos švilpynių keramikus, ir visi savaitėlę dalinamės patirtimi, lipdome, kuriame V. Valiušio unikaliame muziejuje, gal taip prisidedame prie paveldo išsaugojimo? Dar apie savivaldybės darbą: meras A. Katinas visada padeda tautodailininkams, beveik visada gauname transportą nuvykti į parodų pristatymus, paremia iš mero fondo lėšomis knygų leidybai“ (If. 5)</p> <p>„Išsaugoti EK vertybes labiausiai, ko gero skatina bendravimas su kaimo žmonėmis, kurie jas dar yra daugmaž išsaugoję. Šeimos vaidmuo, manau, yra pats didžiausias, jeigu pati šeima dar yra išsaugojusi etnines tradicijas. Mokyklose viskas paliekama entuziastams, jeigu tokių atsiranda – ar tai būtų mokyklų vadovai, ar klasių auklėtojai, ar dalykų mokytojai“ (If. 6)</p>	<p>B. Trukdžiai (25 pasisakymai)</p> <p>„Mano aplinkoje išsaugoti tradicines vertybes labiausiai trukdo aplinkinių abejingumas, nesupratimas, jog tai ne „kaimiškoji kultūra“ o mūsų visų tautinės kultūros pamatas. To supratimo trūksta ir valstybinių lygmeniu – kuriamos programos, nepagrįstos lėšomis, daugybė įpareigojimų saugoti etninę kultūrą ir toliau paliekama entuziastams. Jeigu valdininkas žiūri biurokatiškai, tai dažnai dėmesio EK susilaukia mažiausiai. Didžiulė problema – specialistų trūkumas visuose lygiuose, ypač ugdymo įstaigose. Todėl manau, kad valstybiniu lygiu pajustume EK globą, vyriausybė turėtų deleguoti savivaldybėms EK globos funkciją“ (If. 1)</p> <p>„iš valstybės ir žiniasklaidos pusės galėtų būti ir geriau“ (If. 3)</p> <p>„Jaučiamas svetimų kultūrų skverbimasis į mūsų protus, tikėjimo meilės nebuvimas, kartų atskyrimas vienos nuo kitos, siekimas tik materialinių gėrybių. Pats didžiausias pavojus yra tas, kad žmogus verčiamas būti tik vartotoju, ne kūrėju. Miesto vadovai tautodailininkų nepalaiko.“ (If. 4)</p> <p>„Ar nors vienoje mokykloje vaikai piešia gyvulėlius, ar piešia kaimą, ar žino, kaip sodinamas medis? Mes sodinome ir inkilus kėlėme ir priraišiodavome, kad stipriau laikytųsi, gal todėl dabar raudame dėl kertamų medžių, parkų ir piliakalnių. Ką mokiniai mato televizijoje? Knygų jau nebeskaitys, kitos technologijos. Daug senųjų, tradicinių amatų centrų, „prisiveisė“. Ką jie paliks ateities</p>

„Mane skatina organizuojamos parodos – L. Šepkos paroda-konkursas, „Aukso vainikas”, „Šventieji ir piligrimai” ir kitos, kuriose akcentuojamas tradicijų tęstinumas, kultūros centrų, bibliotekų organizuojamos tradicinės šventės” (If. 7)

„Mane supa aplinka, kurioje tradicinių kultūros vertybių išsaugojimas – savaime suprantamas dalykas: šeima (mama taip pat tautodailininkė), tautodailininkai, bendraminčiai, dirbantys „iš idėjos“ ir mokiniai, su kurias dirbu“ (If. 8).

„Jei kas nors vyksta, tai tik žmonių entuziastų veikla. Mokyklose ansambliai jų sukurti ir išlaikomi. Džiaugiasi, kad dirbti netrukdo. Šventės organizuojamos taip pat jų iniciatyva” (If. 10)

„Skatina bendraminčiai, kolegos, šeima, kolekcionieriai, kurie supranta rankų darbo vertę. Ačiū Dievui, jeigu vienoje ar kitoje institucijoje dirba atsakingas, žmogiškųjų vertybių nestokojantis specialistas. Tada bendradarbiavimas tikrai duoda vaisių, ir etninės kultūros žmonės gauna pagalbą, būna tinkamai įvertinti ir suprasti. (If. 11)

„Šeima yra pagrindinė tradicinės kultūros vertybių puoselėtoja. Valstybės, savivaldybių, žiniasklaidos indėlis yra paviršutiniškas ir nesisteminis” (If. 13)

„Šeimos vaidmuo yra pats svarbiausias. Mane skatina dirbti asmenybės, su kuriomis teko bendrauti ar tik pažinti iš tolo. Be to labai svarbu leisti knygas, nuotraukų albumus etninės kultūros tematika“ (If. 15)

„Be abejo šeimos vaidmuo išlieka pagrindinis. Druskininkų savivaldybėje M. K. Čiurlionio meno mokykloje dailės skyriuje pagrindiniame ugdyme yra dėstomos etninės kultūros privalomos pamokos. Tai skatina išsaugoti etninės kultūros vertybes. Taip pat rengiamos įvairios bendruomenės šventės“ (If. 16)

„Norintis dirbti ieško sprendimų, o nenorintis – priežasčių. Išsaugoti dvasines vertybes, kaip byloja ilgametė mūsų tautos istorija asmenybės sugeba net ir konklageriuose. Visos institucijos svarbios, tik pagal svarbumą išvardinčiau priešinga tvarka“ (If. 17)

„Niekas netrukdo išsaugoti tradicinės kultūros

kartoms? Gal kai kurie kažką paliks, bet pusė iš jų tik uždarbiauja“ (If. 5)

„Savivaldybės ir valstybės vaidmuo yra beveik vien deklaratyvus. Žiniasklaida galėtų daug prisidėti prie EK propagavimo ir išsaugojimo, ypač televizija (If. 6)

„Mano nuomone, trukdo: informacijos pasidalijimo stoka ir menkas bendradarbiavimas tarp institucijų regione; etninės kultūros „specialistų“ paskyrimas į valdžios institucijas (If. 8)

„Skaudina žiniasklaidos noras bet kokią informaciją, susijusią su EK pateikti su pašaipa arba skandalo prieskoniu (If. 9).

„Nei valstybė, savivaldybės, bendruomenės, žiniasklaidos, mokyklos nieko nedaro“ (If. 10)

„Žlugdo valdininkų abejingumas, atsainumas, nesupratingumas. Jau įprasta rezultatus matuoti skaičiais, diagramomis ir kas kokio dydžio plusą užsirašys, pamirštant ŽMOGŲ. Dažnai susiduriame su teoriniu palaikymu ir praktine panieka, kai mūsų pavardėmis prisidengiama organizuojant renginius, įkuriant amatų centrus, o apčiuopiama nauda iš to nusėda "kažkam".“ (If. 11)

„EK vertybės jau visiškai nustumtos į paribius, vis labiau įsigali greitai sukuriami (ir dar greičiau pamirštami) produktai, kurie yra tik kultūros imitacija. Mažai tikros informacijos apie kryždirbystės tradicijas, liaudies meną, liaudies dainas ir šokius. Jaunoji karta jau nebepažįsta viso to, jeigu jų artimoje aplinkoje to nebuvo“ (If. 12).

„Pastebiu trikdžių. Kultūros darbuotojai gan dažnai nesupranta, neišmano tradicinės kultūros. Viską pateikia savaip: lėkštai, banaliai ir atstumiančiai. Nežinantis žmogus gali susidaryti klaidingą nuomonę ir nusigręžti nuo papročių ir pan. Mokyklos vengia daryti arba perspaudžia su tradiciniais dalykais (If. 14)

„Trukdo per prievartą kišamos technologijos, vartotojiško gyvenimo būdo propagavimas“ (If. 15)

„Valstybės, savivaldybės, bendruomenės, žiniasklaidos vaidmenį saugant ir perduodant etninės kultūros vertybes vertinu nelabai gerai, rūpinasi nepakankamai. Šeimos vaidmuo galėtų būti didesnis. Juk mes nebedainuojame liaudies dainų namuose. O kaip jaunimą tuo

vertybes, bet ir nelabai skatina“ (If. 18).

„Etninė kultūra šiuo metu yra palaikoma iš inercijos, turime būti dėkingi dabartinei 50-ių, 60-mečių kartai už jos indėlį ir supratimą. Šimtus metų Lietuvoje šeima, kaip institutas, buvo pagrindinis etninės kultūros perteikėjas iš kartos į kartą, deja, po sovietmečio, atsakomybė už etninės kultūros išlikimą jau gula ant kultūros įstaigų, mokyklų, bendruomenių, dabar jos tapo pagrindinės etninės kultūros saugotojos ir perteikėjos. (If.19)

„Šeimos įtaka yra pakankama, jeigu šią veiklą aktyviai vysto profesionalas. Tačiau vien etninės kultūros skleidėjo entuziazmo per mažai“ (If. 20)

„Kas nori išsaugoti, tas išsaugos. Yra gerų pavyzdžių, puikūs kultūros darbuotojai. Tiems, kurie nueina į komercijas, tiems – neberūpi. Jaunimas čia nebeis, nes čia reikia daug kruopštumo, bet kas nori, tam niekas netrukdo. Bendruomenės tapo aktyvesnės, Kretingos bendruomenei užsakius, 450 m. jubiliejaus proga Grūšlaukio bažnytkaimyje pastatėme paminklą“ (If. 21)

„Viltis sieju su muziejum – muziejaus darbuotojai pirmiausia tuo užsiima. Svarbų vaidmenį atlieka EK centras, „Aukso vainiko“ konkursas – tai pritraukimas dėmesio. Bendruomenės taip pat kažkiek akcentuoja paveldą“ (If. 22)

„Čia pareina viskas iš šeimos, gal ir mokykla prie to prisideda, bet viskas priklauso nuo mokytojo. Manęs niekas nei skatina, nei trukdo, čia nuo žmogaus priklauso. Klaipėdos kultūros centras gerai dirba, kasmet rengia festivalius „Parbėg laivelis“ (If. 23)

„Aplinka lyg ir atvira idėjoms“ ((If. 26)

„Mane skatina saugoti tradicinę kultūrą, gal tiksliau, ją taikyti šiandieniniam moderniam gyvenimui, tas žinojimas, kad mano vaikai nebeturės galimybės išgirsti gyvų pasakojimų apie tą gyvenimą, kuris taip sparčiai nyksta – apie šeimos ir kalendorines šventes, apie visą namų ūkį, papročius, jie taip pat nebeturės galimybės pamatyti skarotų močiucių, neužuostų naminės duonos, kepamos duonkepyje, kvapo“ (If. 28).

„sudominti? Etnografiniuose ansambliuose dalyvauja nedaug jaunimo“ (If. 18)

„Žiniasklaida, deja, nėra suinteresuota nuosekliai ir profesionaliai skleisti žinios apie etinės kultūros vyksmą, rezultatus. Nesimato jokių esminių apraiškų, kurios keistų situaciją“ (If.19)

„Daug metų puoselėjau šias vertybes, tačiau pastaruoju metu mūsų gimnazijoje tam skiriama labai mažai dėmesio. O be gimnazijos administracijos dėmesio nei viena veikla neišsilaiko - tiek ir finansiškai, tiek ir be paskatinamojo pobūdžio elementų“. (If. 20)

„reikia, kad to etninės kultūros supratimo daugėtų“ (If. 22)

„Apie valstybę sunku kalbėti. Mūsų valdžia Klaipėdoje yra nulis, mes negauname net salės. Kituose rajonuose – Telšiuose, Skuode, Kretingoje žymiai geriau“ (If. 23)

„Stoka visuotinio supratimo, kad EK visumos išsaugojimas – būtinas kiekvienos net mažiausios valstybės valdžios reikalas, svarbiausias politinis reikalas, jei ta valstybė nori išlikti pasaulio žemėlapyje“ (If. 24)

„Trukdo formalus institucijų požiūris“ (If. 25)

„atsiranda daug kičo, perlenkiamas tradicijos naudojimas. Pvz, vaikų „velykėlėse“ kiškiai, butaforiniai žaidimai, o užtektų tiesiog susirinkti pievoje paridenti kiaušinius, pažaisti ratelius, pasisupti. Arba Kalėdų laikotarpio karštinė sužlugdo tikras Kūčias, Kalėdų seneliai vaikštinėja visą mėnesį, kur tai girdėta?“ ((If. 26)

„Per menkas valstybės institucijų dėmesys EK ir jos sklaidai“ ((If. 27)

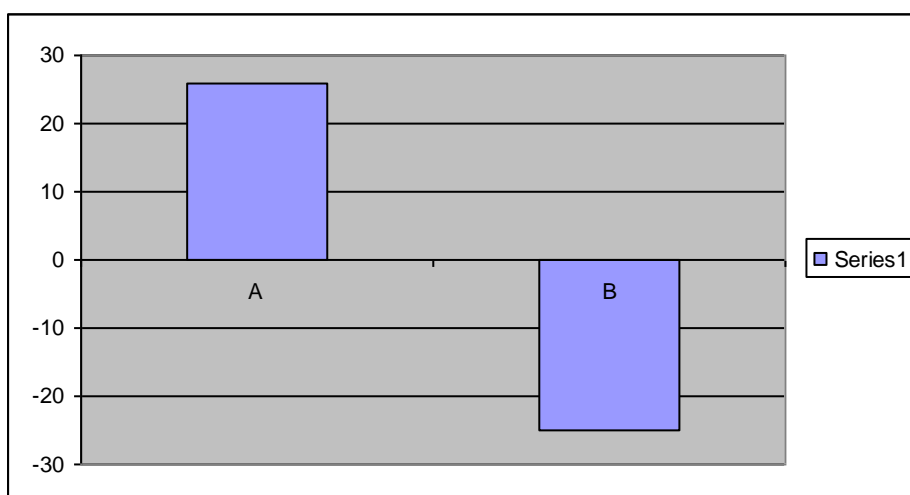
„Labiausiai tradicinei kultūrai saugoti trukdo tai, jog gyvenant mieste, mes nebeturime savos bendruomenės, to, ką turėjo kiekvienas kaimas – kaimynus, kurie yra nedaloma bendruomenė – jie kartu švenčia, kartu dirba, visada pagalbos kreipiasi vienas į kitą. Taigi būtent tos pastovios bendruomenės nebuvimas ganėtinai trukdo puoselėti daug etnokultūrinių sričių, kad ir pvz., švęsti tokias šventes kaip Užgavėnės. (If. 28).

„jaunam žmogui atsigręžti į tradicinę kultūrą trukdo daug samplaikų, stereotipų, kurie tiesiog baido nuo tokių dalykų kaip papročiai. Turbūt taip pat nemaža problema yra ta, kad dauguma folkloro ansamblių ar amatininkų

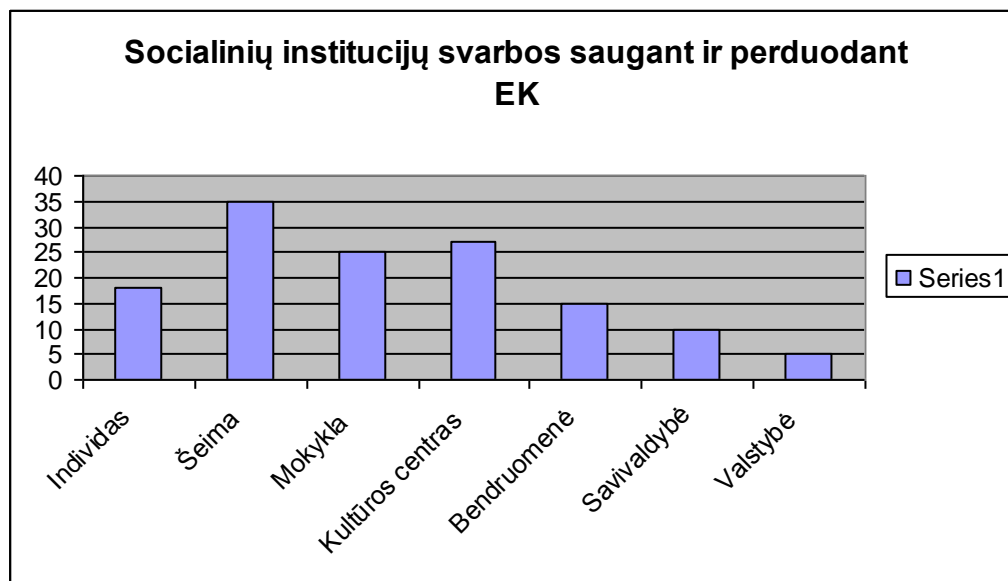
<p>„Sakyčiau, kad reikėtų pasimokyti iš latvių – jiems šis praeities tradicijų integravimas į šiuolaikinį gyvenimą labai gerai sekasi. Tik Rygoje teko matyti kone šimtą hipsterių, šokančius tradicinius šokius per Užgavėnes, grojant smuikams ir dūdmaišiui“. (If. 28)</p> <p>„Etninės dainos, šokiai, muzika prižiūrimi pavyzdinčiai“ (If. 29).</p> <p>„Etninę kultūrą puoselėja ir skleidžia tik atskiri individai“ (If. 30).</p> <p>„EK globą vykdo savivaldybės ir žiniasklaida“ (If. 31)</p>	<p>yra ganėtinai konservatyvūs, dažnai nesuvokiantys, o gal nerandantys būdų, kaip tai, ką jie daro, integruoti į šiuolaikinį gyvenimą. Paprastam žmogui turi tapti aišku, jog tai, kas buvo praeityje, gali būti puikiai pritaikoma šiandien, ir prie viso to, tie papročiai turi vilioti, turėti prasmę šiandienoje“ (If. 28)</p> <p>„Blogiausia, kad niekas neskatina ir nepakankamai puoselėja“ (If. 29).</p> <p>„Iš tiesų nėra jokios valstybės politikos dėl etninės kultūros“ (If. 30)</p>
--	---

Kaip matome iš informantų pasisakymų, nuomonės apie paskatas ir trukdžius beveik tolygios: 26 pasisakymai įvardija paskatas, 25 – įvardija trukdžius (žr. 6 lentelę)

6 lentelė

Etninės kultūros puoselėtojų nuomonė ir patirtis EK apsaugos ir perdavimo sėkmei šiuo požiūriu yra labai svarbi, įkūnija UNESCO deklaruojamus principus, kad pačių EK puoselėtojų prerogatyva yra įvardinti pavojus, kliūtis ir nurodyti galimas priemones joms pašalinti. Tai svarbu globos efektyvumui tobulinti. Labai ryškiai reitinguojamos įvairios EK globos institucijos, tarp kurių aiškus prioritetas atitenka šeimai, tuomet mažėjančia tvarka – kultūros įstaigoms, mokyklai, bendruomenei, savivaldybėms ir valstybei. (žr. 7 lentelę)

Pastebėti ir teigiamai vertinti kultūros centrų ir mokyklų organizuoti renginiai – tradicinės šventės, folkloro festivaliai, tradicinių amatų konkursai ir parodos, mokyklose teigiamai vertintas etninės kultūros dalykų privalomas mokymas. Nors akylesnių respondentų pastebimas daugelio socialinių institucijų įnašas ir svarba, išaugęs visuomeninių organizacijų ir asociacijų aktyvumas, dauguma atsakiusių itin kategoriški – valstybės ir savivaldybių dėmesio nematantys, arba jis yra ženkliai nepakankamas, teigiantys, kad šiame bare vyrauja privati iniciatyva ir pačių dalyvių entuziazmu pagrįsta veikla, jie palikti nežinioje, o valstybė jų atžvilgiu abejinga („*Blogiausia, kad niekas neskatina ir nepakankamai puoselėja (If. 29“)*). Dalis respondentų pozityviai vertina atskirų savivaldybių vadovų, kultūros skyrių darbuotojų ir specialistų (tokių daugiau pasitaikė Žemaitijoje ir Aukštaitijoje), darbą, jų suteiktą pagalbą – patalpas renginiams, transportą, pinigine pagalbą leidžiant leidinius, rengiant parodas ir konkursus, deja tai nėra visuotinai paplitusi praktika.

Pavyzdinius pozityvius etninės kultūros globos pavyzdžius užgožia negatyvi patirtis. Apklausos dalyviai atkreipia dėmesį į mūsų laikmečio bendrojo pobūdžio negatyvių ir agresyvių tradicinei gyvenimui svetimų vertybinių nuostatų – sumaterialėjimo, visų gyvenimo sferų sukercialėjimo, perdėto madų ir naujausių technologijų vaikymosi ir kitų skvarbą ir neigiamą poveikį tradicinėms vertybėms ir harmoningai asmenybės raidai. Geriau informuoti respondentai atkreipia dėmesį, kad valstybinė EK globa yra deklaratyvi, nes nepagrįsta konkrečiomis veiksmais ir paramos programomis ir atitinkamu finansavimu, kiti piktinasi, kad prisidengę EK išsaugojimo deklaravimu, kai kurie amatų centrai tapo komerciniais objektais, vietoj paveldo ir tradicinių amatų išsaugojimo ir perdavimo, sudarančiais dirbtinas finansines kliūtis vietinių bendruomenių nariams pasinaudoti paveldo objektais ir tapusiais atskirų asmenų pasipelnymo šaltiniu. Respondentai

pasiskundė, kad daugelis jų yra susidūrę su valdininkų neišmanymu ir abejingumu, formaliu požiūriu, atkreipė dėmesį į etninės kultūros specialistų stoką savivaldybėse ir visose ugdymo grandyse – dėl pastarosios priežasties etninės kultūros renginiai ir raiškos pateikiamos neprofesionaliai, pakeičiamos įvairiais naujadarais su „kičo“ elementais, atstumiančiais jaunąją kartą. Jaunesnės kartos asmenys akcentavo vyresnės kartos žmonių konservatyvumą ir nenorą ieškoti savo amato ir veiklos dermės su šiandienos gyvenimo reikmėmis. Atskiri dalyviai įvardijo neišnaudotas žiniasklaidos (ypač televizijos) galimybes ar sąmoningai priešišką, piktybišką veiklą. Pastarasis žiniasklaidos piktnaudžiavimas savo galiomis, pašaipa ar atvirai demonstruojama arogancija ženkliai kertasi su UNESCO teigiamais etniniais principais ir išryškina aktualius taisytinus dalykus.

2.3 Pageidautinos EK valstybinės globos priemonės

Duomenų analizė atskleidžia informantų įvardijamas priemones, įgalinančias efektyviau vykdyti EK valstybinę globą (žr. 7 lentelę) *Informantų nuomonė apie priemones, kurios jų nuomone padėtų geriau puoselėti ir perduoti EK vertybes*

7 lentelė

III. Kokios valstybinės priemonės – skiriamos valstybės stipendijos, pameistris statuso įteisinimas, rengiami konkursai, šventės, festivaliai ir kitos – jūsų manymu padėtų geriausiai išsaugoti jūsų krašto etninės kultūros vertybes, perduoti jas ateities kartoms?	
<p>A. Organizacinės priemonės (18 pasisakymų) „Visos išvardytos priemonės“ (If. 1, 3, 13, 16, 20)</p> <p>„Visos priemonės yra tinkamos ir jų galėtų būti dar daugiau valstybiniu mastu (respublikinės parodos, konkursai, skelbiant ir apdovanojant nugalėtojus), kad kūrėjai turėtų daugiau motyvacijos ir galimybių parodyti savo kūrybą ne tik tautiečiams, bet ir šalies svečiams (If. 2)</p> <p>„Aš tautodailės ganyklose jau daugybę metų ir matau, koks lobynas tų vyresnio amžiaus tautodailininkų galvose. Jie į konkursus neša vis naujus darbus ir kokie tradiciniai, kokie liaudiški tie darbai! Tik labai gaila, kad po parodos tie darbai tuojau pat grįžta pas autorius ir tolesnis jų kelias nežinomas. Siūlyčiau dar su tomis parodomis organizatoriams pakeliauti nors po regionus, jei ne po didžiuosius miestus, aukštaičiai</p>	<p>C. Edukacinės priemonės (13 pasisakymų) „Didžiulė problema – specialistų trūkumas visuose lygiuose, ypač ugdymo įstaigose. Ypač trūksta folkloro kolektyvų vadovų ir tradicinio amato meistrų“ (If.1)</p> <p>„Pagrindinės priemonės būtų švietimas nuo pat pradinių gyvenimo metų, kad būtų rengiami mokytojai, padedantys suprasti kultūros reikšmę mūsų gyvenimui. Juk visi supranta, kad mokytojas turėti būti pagrindinis vedlys į visą tai, kas paminėta aukščiau. Bet valdžiai juk nepatogu, kai daug žmonių bus mokyty, nebebus galimybių naudotis materialiais ištekliais“ (If. 4)</p> <p>„Pirmiausia kiekvienas turime suvokti save kaip etninės kultūros tęsėją ir puoselėtoją, jausti atsakomybę už etninės kultūros vertybių išsaugojimą ir perdavimą ateities kartoms. Manau, kad visos valstybinės priemonės geros, tik jos turi būti ne pavienės, o sudarančios visumą; ne skambūs žodžiai „popieriniuose</p>

pamatytų, kuo žemaičių darbai saviti, žemaičiai suprastų aukštaitišką subtilumą” (If. 5)

„tik tautodailės parodose randame kažką labai tradicinio, labai seno amato liekanas. Gal jau laikas visų rajonų tautodailininkams skirti patalpas, kad galėtų ten pastoviai vykti parodos, kad būtų kaupiami fondai, leidžiamos vieno ar kito tautodailininko knygelės, lankstinukai?“ (If. 5)

„Gerai organizuoti festivaliai, šventės tikrai prisideda prie kultūros išsaugojimo. Nemanau, kad valstybinės stipendijos, konkursai labai padėtų išsaugoti etnines tradicijas, nes jos skatina daugiau materialinį suinteresuotumą.“ (If. 6)

„Aš manau, kad kuo daugiau priemonių, tuo geriau” (If. 7)

„Konkursai, šventės, festivaliai yra priemonės, padedančios supažindinti visuomenę. Čia atėję klausytojai, žiūrovai išgiršta ir muziką ir gali pamatyti audžiančią tetę. Tokia įspūdžių mišrainė kai kada gal ir gali „užkabinti“ tolimesniam domėjimuisi. Joks konkursas nepadės išsaugoti papročio, jeigu juo netikėsi, nepadės išlaikyti amato, jeigu iš jo neišgyvensi. Tradiciniai amatai labai imlūs laikui ir šiuolaikiniu požiūriu nenašūs. Amatininkus, kurie dirba tradiciniais būdais ir priemonėmis būtų tikslinga remti jau vien todėl, kad jie taip dirba. Tai utopinė mintis, bet jei norime išlaikyti konkretų amatą – galėtume svarstyti. (If. 9)

„Visi išvardinti dalykai tikrai padeda, bet valstybės požiūris turėtų keistis iš esmės. O kalbant apie šventes ir festivalius, viskas labiausiai priklauso nuo organizatorių - konkrečių asmenų ir jų požiūrio. Iš ilgametės praktikos galiu pasakyti, kad nuostabi idėja ir pakankamas finansavimas šventę gali paversti menkaverte butaforija. Ir atvirkščiai, kartais vietinės reikšmės renginukas su minimaliais ištekliais "nuskamba" plačiai ir garsiai su prasminga išliekamąja verte (If. 11)

„Stipendijos, konkursai, šventės yra gerai, bet į jas turi būti kviečiami geriausi savo srities atstovai. Man atrodo, kad visos šventės dažnai būna rengėjų toks pinigų įsisavinimas. Apie pameistrius kalbama seniai, tačiau lieka tik kalbos. Dabartiniai amatų centrai tikrai

įstatymuose“, o realiai dirbama ir matomi rezultatai.“ (If. 8).

„Labai pagelbėtų privalomos etninės kultūros pamokos įvedimas mokyklose. Vyresnėse klasėse darbų pamokose galėtų būti platesnis tautodailės kursas. Muzikos pamokose privaloma per metus išmokti bent 3 liaudies dainas. Žiūr per 4 metus jau ir dainynėlis Konkursai, šventės ir festivaliai organizuojami ne tik folkloriniams ansambliams, bet ir eiliniams mokiniams. Manau pameistrio statusas irgi pasiteisintų. Gal daugiau atsirastų, kurie perimtų tradicinius amatus.“ (If. 10)

„Mokyklose etninės kultūros pamokos turi būti privalomos“ (If. 11).

„Šeimos vaidmuo yra pats svarbiausias. Sakoma, jei nori ką pakeisti – pradėk nuo savęs. Parodykime savo vaikams, kad mums svarbūs liaudies meistrai, amatai, eikime jų išbandyti, išmokti” (If. 15)

„Pirmiausiai vaikai turi būti supažindinami su etnine kultūra jau nuo mažens, t.y. darželiuose rengiami renginiai, pamokėlės, edukacijos; mokyklose turi būti privalomos etninės kultūros pamokos, taip pat valstybinės stipendijos, konkursai, festivaliai“ (If. 16)

„Skubiai ir iš esmės turi būti sprendžiama etninės kultūros edukacijos ir ugdymo problema, nes faktiškai aukštosios mokyklos neruošia etninės kultūros mokytojų, situacija gerėtų, jei būtų gretutinės ar specializacijos studijos. Specialistai ugdymo įstaigose padėtų folkloriniam judėjimui, papročių ir tradicijų pažinimui, taip pat bendruomenėms, kurios Lietuvoje stiprėja ir tampa aktyviomis etnokultūros vyksmo dalyvėmis, bet joms dažnai trūksta elementarių žinių. Todėl vis dažniau galima stebėti „kičinės“ etnokultūros reiškinius. (If. 19)

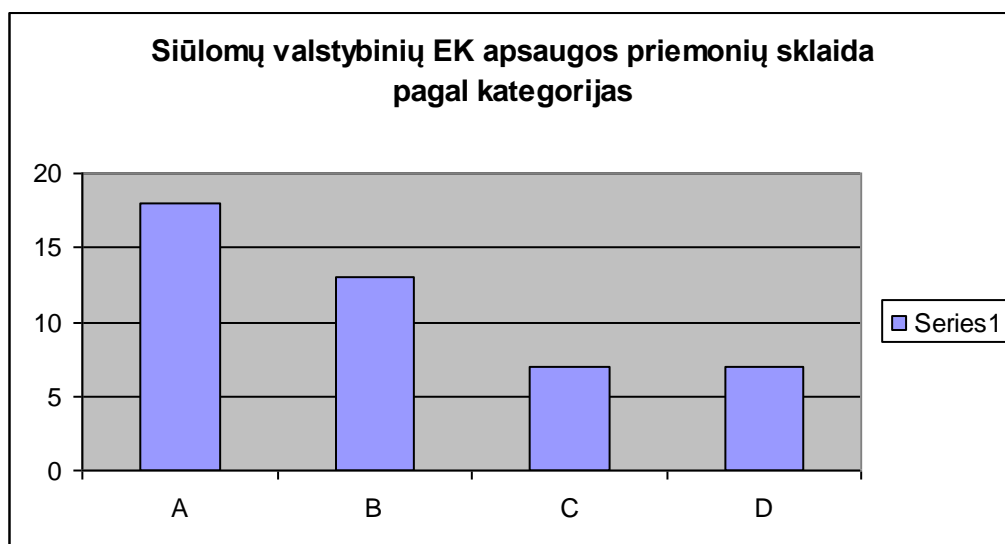
„Ugdymo įstaigose turėtų atsirasti etninis, folklorinis sąjūdis. Dabar gi statistika yra bauginanti: jei dėsto etnokultūrą, tai dažniausia ne specialistai (o tiems kam trūksta krūvio), mokyklų, pasirinkusių etnokultūros pakraipą, labai mažai, folkloro kolektyvų vis mažiau ir mažiau, daug ką pasako NVŠ statistika, apie etninės kultūros programų pasirinkimą... Deja, nesant nuolatinio etninės

<p>neišsaugos amatų, jie gali vykdyti tik pažintinę funkciją. Dievdirbiai dirba po vieną savo sodybose. Galėtų būti valstybės finansavimą gaunantys pameistriai pas geriausius šalyje dievdirbius, tai užtikrintų amato tęstinumą. Su sąlyga, kad dirbtuvės būtų kaip gyvi muziejai, priimančios lankytojus. (If. 12)</p> <p>Manau, kad valstybės paramos bevaisės. Pirmiausia, etninė kultūra turi būti gyva žmonių širdyse ir būti valstybės prioritetu“ (If. 14)</p> <p>„etninei kultūrai reikia sprendinių ir valstybė turi tam visus instrumentus: įstatymus, finansus ir komunikacijos priemones, kuriuos panaudojus galima iš esmės, o ne fragmentiškai spręsti etninės kultūros problemas. Tad jei valstybės politika išliks tokia pasyvi ir iš esmės jau šiuo metu nepradės keisti etninės kultūros situacijos, netrukus stebėsime negrįžtamus procesus. Tik identiteto stiprinimas, nuoseklus ir kryptingas profesionalus darbas, nuolatinis, o ne konkursinis (sėkmės) finansavimas, etnostudijų sugrąžinimas / modifikavimas dar gali šiek tiek pakeisti situaciją“ (If. 19).</p> <p>„Aukso vainiko“ konkursas tikrai geras. Jame pasimato, kas gali konkuruoti ” (If. 21)</p> <p>„Visos minėtos formos tinka, yra dabar ir tų mugių, ir tų švenčių. Į jas kviečias ir tautodailininkus, tai pastato tas palapines prie visokių nieko bendra neturinčių komersantų. Taip neturėtų būti. “ (If. 23)</p> <p>„Manau, visos priemonės daugiau ar mažiau padeda. Bet kaip pakeisti menkavertį lietuvių pasididžiavimą savo krašto etninėmis kultūros vertybėmis?“ (If. 30)</p>	<p>kultūros procesų stebėsenos, daug kas (pasikartosiu) eina tik iš inercijos“. (If.19)</p> <p>„Anksčiau būdavo būreliai steigiami, dabar nebeįmanoma sudominti, nebesusirenka. Kuris jau turi įgimtą gyslelę, tas užsiima, jaunų neatsiranda, jie visko nori greitai. Meistras turėtų labiau sudominti“. (If. 21)</p> <p>„Turėtų būti įteisinta tautinė mokykla su vientisu etnokultūros mokymu (kas turėjo būti Meilės Lukšienės reformoje), trūksta alternatyvių etnomokyklų (bandymai buvo Kaune Rasos gimnazijoje, Šilo pradinėje, ar Vyturio mokykloje). Sulaukėme patvirtintų etnokultūros programų, bet taip ir liko neįgyvendintos, oficialiai etnokultūros pamokos nevyksta, daugelis folkloro specialistų, etnografinių ansamblių vadovų labai tikėjosi sulaukti pakvietimo į mokyklas. Yra etnologų, kurie neturi darbo, vis dar viliasi...Siūlyčiau, prie tautinės kultūros įvesti Vydūno tekstus, jo mokymus. „Tu medis be šaknų – esi negyvas“ (V.)“ (If. 26)</p> <p>“Ugdymo institucijos yra geriausia vieta etninės kultūros daigams” ((If. 27)</p> <p>„Svarbiausia yra, kad jaunoji karta perimtų bent dalį savo tėvų ir senelių paveldo. Kad jie norėtų jį perimti – pirmiausia, jiems turi būti įdomu. Sudominti – sudėtingiausia užduotis. Galbūt stipendijos ar konkursai tam padėtų. Renginiai visad gerai – svarbu juose atsisakyti parodijos, spektaklio formato, pilnai būti realybėje, būti šiuolaikybėje, bet pagrindinį dėmesį skirti tam, ką gero mes galime iš tos praeities pritaikyti šiandien ir tuo didžiulis“. (If. 28)</p>
<p>B. Juridinės priemonės (septyni pasisakymai)</p> <p>„Manau, kad valstybiniu lygiu pajaustumė etninės kultūros globą, vyriausybė turėtų deleguoti savivaldybėms etninės kultūros globos funkciją“ (If. 1)</p> <p>„ Šiuo metu rūpintis etnine kultūra, bet tik kaip savarankiška, o ne valstybės deleguota funkcija, perduota savivaldybėms. Mūsų nuomone, kad pasiektume tikslo, ši funkcija turėtų būti arba valstybės deleguota arba</p>	<p>D. Finansinės ir kitos priemonės (septyni pasisakymai)</p> <p>„Priemonės geros visos. Trūksta valstybinio požiūrio ir, tuo pačiu, adekvataus finansavimo” (If. 17)</p> <p>“Tiems, kurie prisideda prie kultūros puoselėjimo, galėtų būti finansinė valstybės parama: parama rengiant tautodailės parodas, priedas prie pensijos. Jei bus finansavimas, bus ir saugojimas” (If. 18)</p> <p>„Nusivylimą regionuose pastaraisiais metais įnešė EK finansavimo modelis per Lietuvos</p>

<p>sutartinė (kur valstybė ir savivalda susitaria) dėl etninės kultūros politikos įgyvendinimo instrumentų, vykdoma stebėseną, nedelsiant reaguojama į pokyčius“ (If. 19).</p> <p>„Atėjo metas diskusijai ir dėl Lietuvos kultūros tarybos įstatymo pataisų, kurios įgalintų lygiateisių regionų atstovų dalyvavimą šio darinio, priimančio sprendimus dėl finansavimo, veikloje“ (If. 19).</p> <p>„Esminius sprendimus dėl radijo, televizijos laidų, anonsų turi priimti specialistų komanda, kurioje turėtų būti ir etninės srities ekspertai. Tikslinga sukurti mechanizmą, kuris skatintų deramą, pozityvų etninės kultūros populiarinimą per vietos spaudą, regionines televizijas. Žiniasklaidos atstovams tikrai padėtų profesionalai - etninės kultūros specialistai regionuose“ (If. 19)</p> <p>Geriausiai skatintų amatų namų įrengimas mieste“ (If. 29)</p> <p>„Pameistris statuso įteisinimas“ (If. 29, 31)</p>	<p>kultūros tarybą. Keliame tik vieną klausimą, ar iš tiesų nekenkiame sau, savo tautai, etninės kultūros palaikymą, finansavimą sprenddami tik konkursinės sėkmės atveju? Etninė kultūra - sritis, kuri tam tikrą finansavimą turi turėti stabilų, užtikrintą. Dabar dažnai atsitinka, kad ekspertai, kurie vertina projektus, neturi atsakomybės, nežino regionų specifikos ir formaliu sprendimu sustabdo etnokultūrinį vyksmą. Nerimą kelia ir vis mažėjantis finansavimas šiai sričiai. (If. 19)</p> <p>„Etninės kultūros sklaida, ypač regionuose, turėtų būti skatinama per atskirų etnografinių regionų programas, jų finansavimą, komunikacijos priemones, turi būti susitarta dėl prioritetinių dalykų, pasidalinta atsakomybe ir pareikalauta atsiskaitomybės iš institucijų, atsakingų už etninę kultūrą“ (If. 19).</p> <p>„Svarbūs rengiami konkursai ir paskatinimai konkursuose. Menininkai nėra turtingi, todėl paskatinimai gali būti ir pinigine išraiška, kai sukurtas vertingesnis kūrinys“ (If. 22)</p> <p>„Skiriamos valstybės stipendijos“ (If. 25, 29)</p>
--	--

Kaip matome iš informantų pasisakymų, nuomonės apie EK valstybinės globos priemones pasiskirsto į keturias grupes. Kadangi klausimo formuluotėje jau buvo įvardintos kelios galimos priemonės, tai šiek tiek implikavo respondentų pasirinkimus. Tačiau atsakymai išvardintomis priemonėmis anaipol neapsiriboja. Maloniai nustebino įstatymų tobulinimo pasiūlos, liudijančios apie gerą situacijos ir juridinio apsaugos mechanizmo išmanymą. Priemonės apytiksliai galima būtų skirstyti į organizacines (A – 18 pasiūlymų), edukacines (B – 13 pasiūlymų), juridines (C – 7 pasiūlymai) bei finansines ir kitokias (D – 7 pasiūlymai) (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Organizacinio pobūdžio pasiūlymai praktiškai orientuoti į esamų renginių – tradicinių švenčių, festivalių, mugių, konkursų, parodų efektyvesnį panaudojimą, jų turinio kokybę, edukacinio pobūdžio priemonės rodo, kad respondentai suvokia auklėjimo svarbą ir ypač akcentuoja privalomas EK pamokas įvairiose ugdymo grandyse, ypač mokykloje bei didelį EK specialistų regionuose poreikį, būtinybę grąžinti etnologijos studijas universitetuose. Finansinės priemonės šiame bare taip pat neabejotinai svarbios, nes nepagrįsta finansiniais ištekliais EK globa tampa neveiksminga bei deklaratyvi ir tokios globos EK puoselėtojai faktiškai neįjunta. Finansinių priemonių bloke svarbi pastaba, kad projektinis (sėkmės) etninių renginių bei kitų veikų finansavimas yra priešingas jų prigimčiai, nes negarantuoja tęstinumo, o tai yra svarbiausias globos tikslas. EK specifikos nežinantys Kultūros Tarybos, kitų valstybinių fondų ekspertai, vertindami paraiškas, neretai sužlugdo regionuose etninių tradicijų vyksmą. Pageidautinas stabilus finansavimas iš regionų plėtros programų.

Svarbiausi ir geriausiai pagrįsti yra juridinių priemonių pasiūlymai, kuriuos įgyvendinus, tikėtina valstybinę globą ir rūpestį pajustų visi EK subjektai. Ties šiais pasiūlymais dera apsistoti detaliau. Vienas svarbesnių yra pasiūlymas savivaldybėms deleguoti etninės kultūros globos funkciją. Šiuo metu savivaldybės vadovaujasi Vietos savivaldos įstatymo 6 str. Savarankiškos funkcijos 13 punktu - gyventojų bendrosios kultūros ugdymas ir etnokultūros puoselėjimas. Kadangi savivaldybės savarankiškai nustato ką joms saugoti ir kaip, tai matome labai didelę jų veiklos ir jos rezultatų netolygumą. Valstybei delegavus EK globos funkciją, būtų nustatyti etninės kultūros politikos įgyvendinimo instrumentai, vykdoma stebėseną, nedelsiant reaguojama į pokyčius. Tai teisiškai sureguliuotą minėtą problemą ir valstybinę globą taptų reali. Pagelbėtų ir ilgai diskutuojamas, bet nejudantis iš vietos, juridinis pameistris statuso įteisinimas. Jis leistų pripažintiems liaudies kultūros meistrams turėti pameistris, kurie drauge dirbdami su meistrų neformalioje aplinkoje, galėtų įsisavinti tradicinių ir kitokių amatų pagrindus. Tai būtų svari pagalba tradicinės žinijos ir gebėjimų perdavimui, nes dauguma meistrų yra garbaus amžiaus ir tradiciniai, unikalūs dalykai, gebėjimai ir žinija gali būti prarasti. Taip pat verti dėmesio pasiūlymai yra Kultūros tarybos ir Žiniasklaidos įstatymų papildymai, kad Kultūros taryboje ir žiniasklaidos priemonių tarybose būtų deramai atstovaujami Lietuvos regionų interesai ir jų ekspertų tarpe būtų daugiau etninės kultūros specialistų. Siūlomų įstatymų papildymų esmė atitinka UNESCO etninių principų saugant nematerialųjį kultūros paveldą esmę, kad globa ir apsauga tiesiogiai artėtų prie subjektų, kad vietos bendruomenės, grupės ir individai įgytų daugiau teisių ir atsakomybės. Minėtų juridinių dokumentų pataisos ugdytų vietos bendruomenes ir neleistų piktnaudžiauti žiniasklaidos priemonėms.

2.4 Etninės kultūros sritys, kurioms kyla pavojus išnykti

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidžia, kokioms EK sritims, informantų manymu, šiandieną kyla didžiausias pavojus išnykti

Informantų nuomonė apie EK sritis, kurioms kyla didžiausias pavojus išnykti

9 lentelė

IV. Kokioms etninės kultūros sritims, jūsų manymu, šiandieną kyla didžiausias pavojus išnykti, kodėl?	
<p>(25 pasisakymai, 33 skirtingi objektai)</p> <p>„Be abejo, ypač materialinei etninės kultūros daliai, didžiulę įtaką daro šiuolaikinė moderni aplinka, naujos technologijos ir medžiagos – dėl šių priežasčių beveik išnyko linininkystės verslas, nyksta tradicinė architektūra, negrįžtamai keičiasi tradicinis kraštovaizdis ir pan.“ (If. 1)</p> <p>„Manau, kad didžiausias pavojus išnykti kyla tiems tradiciniams amatams, kuriems perduoti ir praktiškai mokytis reikia tam tikrų sąlygų, priemonių, įrankių, išankstinio pasiruošimo (pav.: audimas; siūlų verpimas; sodų vėrimas; pynimas iš vytelių; kalvystė – kryždirbystė, ir kt.), taip pat didelę įtaką turi ir mažėjantis skaičius meistrų, galinčių perduoti patirtį kitiems. Vedant edukacinius užsiėmimus, lankantis įvairiuose seminaruose bei folkloro ir amatų šventėse pastebėjau, kad neatsiranda arba yra tik vienetai norinčiųjų išmokyti ir tęsti amatą, kuris reikalauja išankstinio pasiruošimo, nuoseklumo ir kantrybės siekiant rezultato (pav.: audimas; sodų vėrimas; pynimas iš vytelių). Šiandieninis gyvenimo tempas diktuoja „Čia ir dabar“, norima greito rezultato“ (If. 8).</p> <p>„Didžiausias pavojus išnykti kyla tautodailei, nes Lietuvos tautodailininkų sąjunga balansuoja ant bankroto ribos. Valstybė jai neskiria jokių lėšų, nelikus šios visuomeninės organizacijos, laikui bėgant išnyks ir ši etninės kultūros sritis.“ (If. 13)</p> <p>„turbūt tai, kas labiausiai primiršta šiame dabartiniame sudaiktintame gyvenime: gal senieji amatai (audimas, puodų žiedimas), tai, kas mažiausiai naudojama, ką išstumia šiuolaikinės technologijos“ (If. 16)</p> <p>„1. Pasaulėjautai ir žinijai, nes kinta aplinka, mes katastrofiškai atitolome nuo gamtos,</p>	<p>„Audimas nykstantis amatas, nes reikalauja kruopštaus darbo ir brangios žaliavos, užima daug laiko ir mėgėjui materialiai neatsiperkantis verslas (If. 2)</p> <p>„Manau, kad pavojus išnykti grėšia tarmėms, o taip pat amatams, nes daugelis amatų šiais laikais nebeturi praktiško pritaikymo, o iš meno dirbinių praktiškai beveik neįmanoma išgyventi, nes juos nukonkuruoja masinės gamybos produkcija.“ (If. 6)</p> <p>„Išnyksta viskas, kas nepadeda ir nesvarbu kasdieniniame žmogaus gyvenime“ (If. 9)</p> <p>„Seniesiems etniniams žaidimams, ne rateliams, bet varžytuvėms, sportiniams žaidimams. Džiaugiuosi V. Marmos iniciatyva prikėlus žaidimą „Kyla“ ir surengus turnyrą Kauno raj. Tie žaidimai turėtų būti integruoti į kūno kultūros pamokas ir apmokytis mokytojai. Galėtų vykti tarpmokykliniai turnyrai, kaip vyksta krepšinio, kvadrato ir t.t. Manau, jog yra ir daugiau jau numirusių tokių žaidimų. Bet kas tai daro? Pavieniai asmenys. (If. 10)</p> <p>„Seniesiems amatams“ (If. 11)</p> <p>„Silpnėja kryždirbystė ir dievdirbystė, paprotinis menas“ (If. 12)</p> <p>„Toms, kurias turi išsaugoję senoliai. Jei laiku nebus susirūpinta – viskas nueis į nebūtį“ (If. 14)</p> <p>„Apleista viskas, bet didžiausias pavojus architektūrai ir amatams“ (If. 17)</p> <p>„Etninės kultūros sritys, kurioms gresia išnykimas: lietuvių kalba, (labai negražiai nuolat kartojamas skamba "iš tikrųjų", tai vertimas iš rusiško po nastajaščemu, Daug anglų k. žodžių iškabose, firmų pavadinimuose, dainose.). Kraštovaizdis naikinamas. Reikia sustabdyti miškų kirtimą ir pavienių medžių kirtimą mieste ir kaime, kiemuose. Nyksta medinė architektūra. Ji griauinama ir</p>

atsisakėme savo agrarinės kultūros, nebelieka žinovų, nėra įdomaus, nuoseklaus darbo su naująja karta, kuri yra kitokia, jai reikia šiuolaikiško pateikimo, o tam yra nepasiruošta ir net nėra ženklų, kad ruošiamasi. 2. **Dainos, papročiai, kalba.** Praeitam šimtmečiuose lietuvių liaudies dainas dainuodavo šeimose, dabar daugeliu atveju tik scenose, TV. Papročiai, deja, daugeliu atveju, jau tapo žaidybinais elementais, o ne išgyvenimo aktualija ar identitetas. Pvz. Kūčios, kūčių stalas. Juk daugelis net nesigilina kodėl reikia tokių patiekalų, tiesiog juos deda ant šventinio stalo, kad dėti, mažai kas supranta stalo laiminimo tradiciją ir t.t. Kalba (ypač **tarmės**), taip pat išgyvena nerimo laiką- į kasdienybę įsiskverbę įvairiausi trumpiniai, ypač sumenkusi skaitymo svarba jau duoda savo rezultatus, deja, ne geriausius.. (If.19)

„Gal **audimas**, nes pavyzdžiui Klaipėdoje tų audėjų yra tik , o iš jaunų – niekas neateina “ (If. 23)

„**Audimui**“ (If. 25)

„Senoji ikirikriščioniška **prigimtinė kultūra** yra nedėstoma nei darželyje, nei mokykloje, nei akademijoje, nebent iškreiptos žinios. Yra didelė grėsmė mūsų **baltiškos pasaulėvokos** suvokimui. Trūksta organizuoto kraštotyrimo darbo; nebeliko giluminės tautotyros, gyvo nuoširdaus bendravimo. (If. 26)

„labai nyksta **audimo** tradicija šiame krašte. Jaunų moterų kaimuose nebegyvena, o net gi tais retais atvejais, kai jos gyvena kaime, jos nebeaudžia – neišmoko to iš savo motinos, arba išmoko bet dėl įvairių priežasčių to nebedaro“ (If. 28).

„**Bažnytinis menas – siuvinėti arnotai, drožinėti ir ištapyti nešiojami altorėliai, procesijų vėliavos, kita nešiojama procesijų atributika.** Taip pat **senosios giesmės - kantičkos.** Visą katalikišką lietuvišką itin vertingą paveldą šiandien, atėjus į madą pseudopagonybei, išstumia neautentiški neva archaiški, baltiški, buvę ar niekada nebuve atributai“ (If. 29)

„Dauguma EK sričių modernėja, atitolsta nuo šaknų, stengiasi būti patrauklios rinkoje“ If. 30)

nebeatstatoma. Kodėl? Gyvenimas keičiasi, žmonių mažėja“ (If. 18).

„Paskutiniu momentu pavojus kyla **kalbai.** Per 50 metų nesurūsėjome, o dabar vaikų darželyje – angliškai. Per I lietuvišką programą mažai lietuviškų dainų. Yra užsienietiškių kūrinų tikrai gerų, bet kad taip ištiesai. Nori uždaryti „Duokim garo“ – Mikutavičius pareiškė. **Liaudies šokiai, dainos** išsilaiko dėka entuziastų. Senoliai išlaiko, jaunimas sklaidosi po pasaulį” (If. 21)

„Sunku man būtų atsakyti. Mažėja norinčių, kuriančių, pristatančių darbų „Aukso vainiko“ konkursinei parodai“ (If. 22)

„Reikia pasigilinti į atskiras **dailės ir muzikos** sritis, kad įvardinti iškiliausius talentingus **menininkus**“ (If. 24)

„**Audimo, siuvinėjimo, mezgimo** amatams gresia pavojus išnykti “ (If. 27).

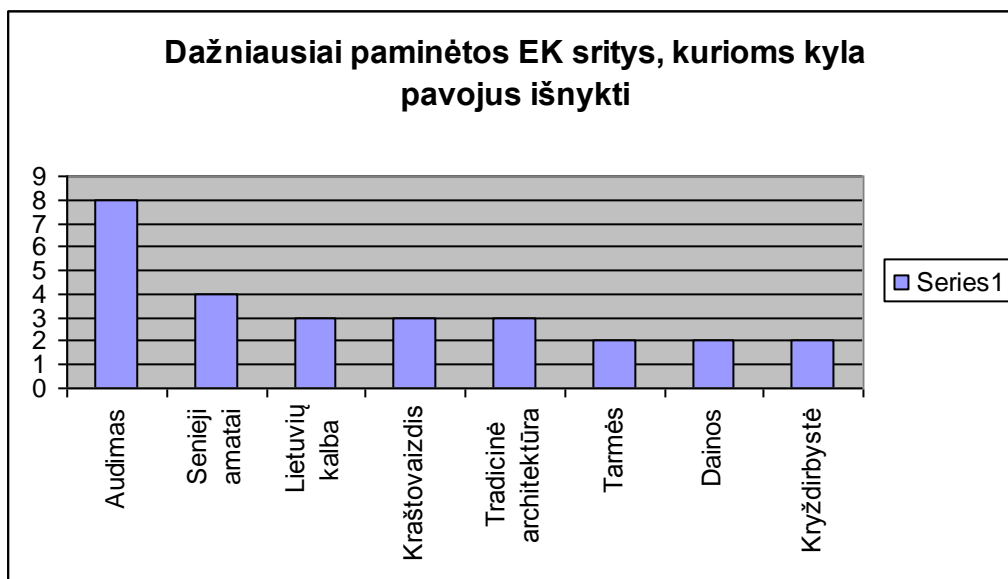
„Iš folkloro, matyt sparčiausiai šiame krašte nyksta **jaunimo** apeigos ir kartu jas lydintis **folkloras.** Priežastis paprasta – jaunimo nebėra, vestuvių beveik nebėra, tad ir tam tikslui buvęs folkloras lieka tik sausu praeities reliktu. **Vestuvių – laidotuvių raudos** taip pat nyksta. Vestuvių dėl jau minėtos priežasties, laidotuvių – nes jų vietą pakeitė religinės giesmės. **Advento dainos** taip pat jau nebeatlieka senosios paskirties. Vienas kitas senolis dar jų atsimenta, bet dažniausiai kaip dainuotas jų tėvų, o ne jų pačių“.(If. 28)

“Grybavimas – senas ir iki šiol gyvas vietinių užsiėmimas. Su juo labai glaudžiai susijusi veikla – **krepšių** (“kašikaicių”) **pynimas** – tačiau tai beveik nebegyva kaimuose. Vos vienas kitas žmogus tai dar daro, nes, nori nenori, esant paprastesniam keliui – naudoti plastikinį kibirą, renkamas paprastesnis. Žinoma, su tuo labai glaudžiai siejasi ir tai, kad kaimuose ištikus metus gyvena tik senieji žmonės. Jaunimas, kas užsiimtų tiek krepšių pynimu, tiek gyvūlių ūkiu ir kitais jaunam žmogui priklausančiais darbais, gyvena mieste, kartais ir užsienyje.“ (If. 28).

“**Suformuotas kraštovaizdis**” (If. 31)

Kaip matome iš informantų pasisakymų, paminėtos net 33 etninės kultūros sritys, kurios apima beveik visą EK lauką nuo kalbos, tarmių, kraštovaizdžio, medinės architektūros, senųjų amatų, verslų iki papročių, meninių raiškų, paprotinio, bažnytinio meno, žinijos ir pasaulėvokos. Vadinas faktiškai visiems EK objektams, raiškomis, gebėjimams, žinijai ir pasaulėvokai kyla reali išnykimo grėsmė. Respondentų nuomonės labai skirtingos ir individualios, tačiau keletą sričių jos išskiria sutartinai, šios sritys, kaip jas įvardija pateikėjai, atspindėtos 10 lentelėje

10 lentelė

Svarbiausios nurodytos nykimo priežastys, yra liūdna kaimo demografinė statistika, vyresnis EK puoselėtojų amžius, senųjų amatų patrauklumo jaunimo tarpe mažėjimas dėl reikalaujamo didelio kruopštumo ir pasišventimo, dėl menko žiniasklaidos dėmesio ir stokojant valstybės ir savivaldybių paramos. Seniesiems amatams (audimui, verpimui, pynimui iš vytelių, sodų vėrimui, puodų žiedimui, kalvystei, siuvinėjimui, mezgimui ir kitiems) be amato meistrų pagalbos, specifinių gebėjimų ir žinių, reikalingos atitinkamos sąlygos, įrankiai, medžiagos. Vienetiniai rankų darbo gaminiai, unikalūs meno dirbiniai pralaimi konkurencinę kovą su pigia masine produkcija, naujomis medžiagomis ir gamybos technologijomis, sunkiai suranda savo vietą ir vargu ar galėtų išsilaikyti be paramos. Maža to, valstybės jie laikomi klestinčiais ekonominiais subjektais, moka didelius mokesčius ir yra įvairiai išnaudojami.

2.5 Etninės kultūros sritys, svarbios respondentų savivokai

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidžia, kokias EK sritis informantų siūlo išskirti, įtraukti į Nematerialaus paveldo registrą

<p>V. UNESCO iniciatyva yra sudaromas Pasaulio nematerialaus paveldo vertybių sąrašas – registras, į kurį yra įtraukta ir Lietuvos etninės kultūros objektų – kryždirbystė, dainų šventės. Lietuvoje taip pat pradėtas sudaryti unikalių saugotinių etninės kultūros vertybių ir raiškų sąrašas. Kokios unikalios jūsų krašto tradicijos, amatai, verslai, kiti etninės kultūros objektai ar reiškiniai verti būti įtraukti į Nematerialaus paveldo registrą?</p>	
<p>(pasisakymai)</p> <p>„Miežiškių krašto burdoninio dainavimo tradicija; aukštaitiškų juostų pynimo tradicija“ (If. 1)</p> <p>„Klaipėdos krašto paveldas turi puikių folkloro vadovų, pav. ansamblių „Kuršių Ainiai“, kuris garsina ne tik pajūrio tradicijas, šokius, žaidimus, muzikavimo ypatumus, muzikos instrumentus, o savo gebėjimais kitų valstybių rengiamuose renginiuose padeda pažinti mūsų kultūros grožį. Klaipėdos krašto tradicijos yra išskirtinės dėl gamtinių sąlygų, jūros Kuršių marių poveikio mūsų gyvenimams. Žvejų krašto dainos, šokiai, gyvenimo būdas-išskirtiniai mūsų regione“ (If. 4).</p> <p>„Manau, kad į nematerialaus kultūros vertybių sąrašą galima būtų įtraukti Užgavėnių šventes, bet čia aš neturiu tvirtos nuomonės“ (If. 6)</p> <p>„Manau, kad būtų verta įtraukti audimą ir kalvystę“ (If. 8)</p> <p>„Tradicinis (neiškraipytas) keturių regionų tautinis kostiumas su visais aksesuarais ir jo gamyba. Taip pat manėmu, jog galėtų būti įtraukti šiaudiniai „sodai“ bei jų gamyba“ (If. 10)</p> <p>„Didžiausią rūpestį reikia skirti žmonėms“ (If. 11)</p> <p>„Įtraukti geriausius amatų meistrus, folkloro kolektyvus. Šiandien dar turime rimtai dirbančių, atsidavusių žmonių, dar ne visi nusenę. Bet beveik nebėra, kas perimtų darbus, nes retas jaunas žmogus gali aukotis ir dirbti iš idėjos“ (If. 12)</p> <p>„Gal audinių, staltiesių, lovatiesių ir ypač juostų audimas (ypač mano krašte trūksta audėjų)“ (If. 16).</p>	<p>„Mūsų krašte buvo garsūs kryždirbiai Kazimieras ir Gabrielius Katinai, dabar šias tradicijas tęsiame mes – Rimantas, Andrius ir Stanislovas Zinkevičiai. Gal šis kryždirbystės amatas galėtų būti įtrauktas į sąrašą?“ (If. 2)</p> <p>„aš jau pritraukiau ne vieną tautodailininką --- tai sūnėnas (.....), dirbantis Zarasų profesinio rengimo mokykloje. Pastebėjau jo meninius kalvystės sugebėjimus ir prisikalbinau rengti bendrą parodą, o jau vėliau buvo pastebėtas ir pakviestas į ne vieną parodą, dabar pats turi mokinių ir tęsia kalvystės darbus, dar savo marčią (...) įtraukiau į tekstilės pasaulį, sėkmingai mezga riešines ir jos darbai sertifikuoti, na ir anūkė (...) mokosi dailės akademijoje. Va tokias dinastijas reiktų pastebėti, rodyti, kad visi galime kažką palikti jaunimui ir ateičiai“ (If. 5)</p> <p>„Lietuvoje Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas pradėtas pildyti nuo 2008 m. Yra sudaryta metodika, pravesta mokymų ir kitų susirinkimų. Šį darbą dirba muziejininkai arba etninės kultūros specialistai. Per tą laiką iš atskirų rajonų užpildyta nemažai bylų, kurios buvo pristatytos į LLKC, vėliau darbas apstojo. Kiek man žinoma, darbas rajonuose pamažu vyksta ir toliau. Šiandien labiau reikia kalbėti ne ką atrinkti, o kur tas sudarytas bylas paskelbti. Jeigu etnokultūros specialistų surinkta medžiaga nugula tik segtuvuose, tai apie kokią sklaidą arba populiarinimą galima kalbėti? Pilnai suprantamas ir darbuotojų vangumas, nes neaiški darbo prasmė“ (If.9)</p> <p>„Koplytstulpiai bei stogastulpiai“ (If. 13)</p> <p>„Manau, kulinarinis paveldas. Turime žymų gaminį – Viduklės koldūnus, kurie geriausi ir populiariausi tik pas mus. Daugelis atvažiuoja iš įvairių kampelių jų paragauti“ (If. 14)</p> <p>„Į Pasaulio nematerialaus paveldo vertybių sąrašą-registrą siūlyčiau įtraukti žemaičių kalbą ir žemaičių Užgavėnes“ (If. 18)</p>

„Manau, kad apie UNESCO objektus mes tiesiog tik tiek ir turim emociinės naudos, kad žinom. Ir dar neaišku kiek Lietuvoje žinančių. Yra objektai ir kas toliau? Keletas konkursų, keletas žinučių ir viskas? O kur nuoseklus švietėjiškas, edukacinis darbas, pasidalinimas patirtimi regionuose?“ (If. 19)

„Mūsų krašte kuria labai puikus liaudies menininkas, **medžio drožėjas Eugenijus Banys**. Manychiau, kad jo darbai verti pagarsinimo“ (If. 20)

„**Bernardas Aleknavičius** yra po kapines labai vertingų kryžių surinkęs, puikios jo knygos, fotografijos. Jis kilimo nuo Šakių“ (If. 21)

„**Etnokulinariją**“ (If. 24)

„Manychiau, labai verta įtraukti **šilų dzūkų kulinarinį paveldą** – jis tikrai unikalus. Šie žmonės ilgą laiką gausiai naudojo tai, ką randa miške – čia gausu receptų su grybais, uogomis. Grybų sūdymas, konservavimas, džiovinimas, galybė patiekalų su grybais, spanguolėmis... Žinoma, griekiai – irgi labai svarbi maisto raciono dalis. Griekinės babkos, griekių blynai ir t.t. Šiai sričiai reikėtų skirti dėmesio ir tyrimų, kol dar yra tradicinę virtuvę praktikuojančių vietinių! Samagono – “kurcinio ašarų” gamyba – taip pat verta dėmesio (žinoma, čia ir įstatymai labai žaidžia)” (If. 28).

“Visos seniausios moterys, šiuo metu esančios dar gyvos, dažniausiai jaunystėje dar audė, turėjo stakles, tačiau jų dukros jau to amato neberagavo. Kol yra raštus, technikas išmanančių senolių – vertėtų šią “dzivonų” ir takų audimo tradiciją fiksuoti” (If. 28)

„**Skutinėti margučiai**“ (If. 30)

„**Etnografinis Mažosios Lietuvos regionas** – daugiausia praradimų patyręs regionas. Vietinių gyventojų skaičiuojama tik apie 1500-2000, tarmiškai kalbančių – apie 200. Dauguma dabartinių gyventojų – be šaknų. Tad šis regionas turėtų sulaukti daugiausia dėmesio, paramos. Pirmiausia turi būti įtraukti: **išeinanti lietuvininkų tarmė, surinkimininkų tradicijos, lietuvininkų švenčių papročiai, nėgių, stintų gaudymas, vaikų auklėjimo ypatumai, Rusnės punšo, senieji žuvų patiekalų ir ypatingųjų šio krašto pyragų receptai, žemaitiškame krašte – birbinių gamyba, grojimo ypatumai, Sekminių, Jurginių švenčių tradicijos**“ (If. 19)

„**Margučių dažymas, ypač audimas senoviniais raštais**“ (If. 22)

„**Reikėtų gintarą, kuris dirbamas rankiniu būdu, gal dar medžio drožybą, audimą, kurie yra nykstantys**“ (If. 23)

„**Audimas, kryždirbystė, koplytstulpių / rūpintojėlių drožyba**“ (If. 25)

„**Kauno qžuolynai Žaliakalnyje ir Aukštuosiuose Šančiuose** – yra vientisa giria su išlikusiais šimtamečiais medžiais. Manau, kad reiktų saugoti ir **miesto kultūrą, ypač tarpukario** (tai jau palapsniui tampa irgi saugomu objektu)“ (If. 26)

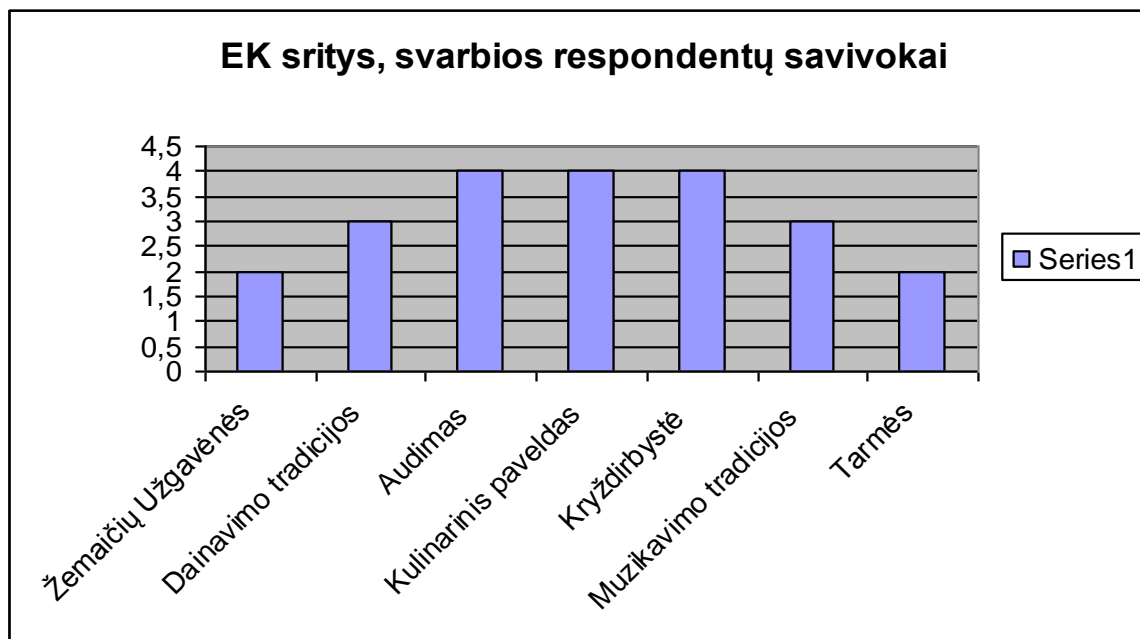
„Dar vertos dėmesio **Vėlinių apeigos** – laužų kūrenimas kapinėse, oktavos prieš Vėlines... Vietinė **kryždirbystės tradicija, prijuostėlių rišimas ant kryžių**“ (If. 28)

„Kadangi būtent Ukmergės krašte yra užfiksuota daugiausiai melodijų dambreliui, <http://www.aruodai.lt/paieska2/vaizdas.php?VId=1206> vertas dėmesio **tradicinis lietuviškas grojimas šeimose virštoniniais instrumentais – dambreliu, švilpa**“ (If. 29)

„**Architektūra**. Nesu jos specialistė, tačiau matau, kaip dauguma senųjų pastatų sparčiai nyksta. Jų tinkamam rekonstravimui, kad jis būtų įvykdytas pagal tradicinės architektūros reikalavimus, reikalingi didžiuliai pinigai. Tad žmonės dažniausiai renkasi iš viso nieko nedaryti, arba daryti netinkamai. Čia neturiu kompetencijos teikti siūlymų, tačiau šioje srityje yra daug bėdų. Žinoma, smagu, kad už projektinius pinigus finansuoti skiedriniai stogai Zervynų ir Musteikos kaimams. (If. 28)

Išties dar turime kuo didžiuotis, kuo esame unikalūs patys sau ir pasauliui. Respondentų atsakymai byloja apie turtingą nematerialųjį paveldą ir labai įvairias gyvasias etninės kultūros formas, nors ir patiriančias egzistencinės grėsmės alsavimą. Respondentai įvardija unikalias savojo krašto tradicijas – žemaičių ir baigiančių išnykti lietuvininkų tarmes, medinę architektūrą, „surinkimininkų“ papročius, Užgavėnių, Jurginių, Sekminių, Vėlinių švenčių apeigas, lietuvininkų vaikų auklėjimo ypatumus, nėgių ir stintų gaudymo verslus, amatus (audinių, staltiesių, lovatiesių ir juostų audimą, aukštaitiškų juostų pynimą, tautinį kostiumą su visais aksesuarais ir jo gamybą, drožybą, kryždirbystę (kuri, beje, jau yra įtraukta į Pasaulinį registrą), koplytstulpius ir stogastulpius, gintaro apdirbimą rankiniu būdu, margučių dažymą ir skutinėjimą, šiaudinius „sodus“ ir jų gamybą, muzikos instrumentų - birbynių gamybą), kulinarinį paveldą, žvejų krašto dainas ir šokius, Miežiškių krašto burdoninio dainavimo tradiciją, muzikavimą dambreliu ir švilpa, išskirtinius amatų meistrus (Eugenijus Banys, paminklų rinkėją ir fotografą Bernardą Aleknavičių, folkloro kolektyvus, ansamblį „Kuršių ainiai“, Adiklių tautodailininkų, Zinkevičių kryždirbių dinastijas), gamtos paminklus (Kauno ąžuolyną) bei tarpukario miestų kultūros apraiškas.

Apklausos dalyviai išskiria unikalias savo krašto bei regiono EK sritis, kurios yra nepakartojamos ir kuriomis jie gali teisėtai didžiuotis. Tai labai platus ir individualus objektų ir raiškų ratas, tačiau paprastai tai sritys, kurios yra labiau matomos, patrauklios tiek patiems dalyviams, tiek gali būti patrauklios ir kitiems. Respondentų dažniau paminėtos, išskirtos, buvo šios sritys: Žemaičių Užgavėnės, žemaičių ir sparčiai nykstanti lietuvininkų tarmės, kryždirbystė, audinių, staltiesių, lovatiesių ir juostų audimas, įvairių Lietuvos regionų kulinarinis paveldas, unikalios aukštaitiško daugiabalsio ir savitos lietuvininkų dainavimo tradicijos, namų muzikavimas retesniais virštoniniais muzikos instrumentais – dambreliu ir švilpa bei birbyne. (žr. 12 lentelę). Matome, kad audimas, kryždirbystė atsiduria tarp tų amatų, kuriems gresia išnykimas, ir tarp patraukliausių, pirmiausiai rekomenduotinų susipažinti kitiems. Respondentų pastebėta kulinarinio paveldo regioninė įvairovė, gausa ir patrauklumas suponuoja mintį, jog būtent kulinarinis paveldas gali būti ta etninės kultūros sritis, kuri gali pritraukti visuomenės ir šalies svečių dėmesį drauge suteikdamas stimulą regionų ekonomikai ir etninio paveldo apsaugai. Tad subrendo realios sąlygos ir reikmė Seimui skelbti ateinančius ar kitus metus – Tradicinio kulinarinio paveldo metais.

Pasaulio ir nacionalinių nematerialaus kultūros vertybių sąvadų sudarymas yra UNESCO nematerialaus kultūros paveldo konvencijos instrumentas. Jo tikslas – tuo būdu palengvinti saugotinių dalykų identifikavimą ir dokumentavimą. Tai yra sudėtinė minėto paveldo globos dalis, nes kaip gali ką nors globoti, jei nežinai ką. Tolesnis dalykas yra paskleisti surinktus duomenis, kad platesnė visuomenė su jais susipažintų, kad stiprėtų saugotinių objektų, reiškinių, raiškų, žinijos ir gebėjimų prestižas visuomenėje ir konkrečios bendruomenės, grupės ar individai gautų reikiamą pagalbą.

Nors dauguma apklausos dalyvių aktyviai teikė siūlymus Nacionaliniam nematerialaus kultūros paveldo sąvadui, keletas jų išsakė kritiškas pastabas, abejojo šio darbo prasmingumu. „Manau, kad apie UNESCO objektus mes tiesiog tik tiek ir turim emocinės naudos, kad žinom. Ir dar neaišku kiek Lietuvoje žinančių. Yra objektai ir kas toliau? Keletas konkursų, keletas žinučių ir viskas? O kur nuoseklus švietėjiškas, edukacinis darbas, pasidalinimas patirtimi regionuose?“ (If. 19). Kitas respondentas pažymėjo, kad jau dešimtmetį rajonų muziejaininkai ir etninės kultūros specialistai teikia siūlymus Lietuvos liaudies kultūros centrui, jiems rengiami seminarai ir mokymai, kad jau yra sukaupta tūkstančiai bylų, tačiau informacija plačiau nepasklinda: „šiandien labiau reikia kalbėti ne ką atrinkti, o kur tas sudarytas bylas paskelbti. Jeigu etnokultūros specialistų surinkta medžiaga nugula tik segtuvuose, tai apie kokią sklaidą arba populiarinimą galima kalbėti? Pilnai suprantamas ir darbuotojų vangumas, nes neaiški darbo

prasmė“ (If. 9). Pateiktos nuomonės nebūtinai yra teisingos, tačiau jos gali atkreipti dėmesį į taisytinus dalykus.

Tyrimo apribojimai

Šiame tyrime išvelgti šie ribotumai:

- nors buvo išplatintas žymiai didesnis anketų skaičius, atsakiusiųjų į klausimus buvo žymiai mažiau,
- tyrimo imtis pakankama, bet nedidelė, didesnis tyrimo dalyvių skaičius būtų leidęs formuoti gilesnes išvadas,
- dalis dalyvių dėl senyvo amžiaus ar dėl įsitikinimų nesinaudoja kompiuteriu, nebuvo galima visapusiškai panaudoti internetinių apklausų. Teko juos apklausti telefonu (tokių buvo 3 dalyviai),
- du dalyviai į klausimus atsakė itin lakoniškai arba taupydami savo laiką, arba nenorėdami pernelyg atsiskleisti,
- į atskirus klausimus respondentai neatsakė, nurodydami, kad neturi nuomonės arba jiems trūksta duomenų,
- viena respondentė klausimą „Kas padeda/kliudo išsaugoti“? suprato kaip skundimo raginimą ir atsisakė į jį atsakyti..

II dalies išvados ir rekomendacijos

1. Etninės kultūros puoselėtojų nuomonės kokybinis tyrimas atskleidė, kad EK puoselėtojai yra sąmoningi valstybės piliečiai, suvokia etninės kultūros svarbą Lietuvos piliečių kultūriniam ir tautiniam identitetui, visiškai pagal UNESCO patvirtintas etinių principų nuostatas gerai pažįsta ir įvardija grėsmes kylančias jų puoselėjamai EK, jos išsaugojimui ir perteikimui ateities kartoms, drauge įvardijantys valstybines organizacines, edukacines, juridines ir finansines priemones, kurios reikalingos šiai globai realizuoti kol dar nėra per vėlu.

2. Tyrimas atskleidžia kokioms etninės kultūros visuomeninėms funkcijoms respondantai teikia prioritetą. Vyraujanti nuomonė akcentuoja, jog EK yra tautos ir asmens tapatybės (identiteto) dalis, tautos ir jos valstybingumo pagrindas, savitumas, leidžiantis išsiskirti iš kitų. Ši pozicija koreliuoja su UNESCO pabrėžiama nematerialaus kultūros paveldo svarba saugant šalių, bendruomenių, grupių ir asmenų identitetą. Kita paplitusi nuomonė pabrėžia, kad tai yra istorijos dalis ir išreiškia pagarbą protėviams. Tai labiau istorinė pozicija, iškelianti EK istorinę vertę.

Trečioji paplitusi nuomonė nurodo, kad tai yra vertingas palikimas, praturtinantis kiekvieną dabartyje (nurodoma visa eilė jo vertybinių galių ir funkcijų). Tai labiau vertybinis požiūris, besisiejantis su UNESCO kultūros raiškų įvairovės ir kultūros kaip svarbaus ekonominio ir vertybinio poveikio visuomenei veiksmu. Ketvirtoji, kiek mažesnė atsakymų sanakaupa iškelia EK etaloninę meninę vertę dėl jos svarbos kūrybiškumo skatinimui, meninės raiškos pagrindams. Ši vertybinė pozicija koreliuoja su Europos Sąjungos vertybine orientacija.

3. Atsakymuose į klausimą, kas skatina ar trukdo puoselėti etninę kultūrą, teigiamai vertinti kultūros centrų ir mokyklų organizuoti renginiai – tradicinės šventės, folkloro festivaliai, tradicinių amatų konkursai ir parodos, o mokyklose - EK dalykų privalomas mokymas. Nors akylesnių respondentų pastebimas daugelio socialinių institucijų įnašas ir svarba, išaugęs visuomeninių organizacijų ir asociacijų aktyvumas, dauguma atsakiusių itin kategoriškai – valstybės ir savivaldybių dėmesio nematantys, arba jis yra ženkliai nepakankamas, teigiantys, kad šiame bare vyrauja privati iniciatyva ir pačių dalyvių entuziazmas, o valstybė jų atžvilgiu abejinga. Dalis respondentų pozityviai vertina atskirų savivaldybių vadovų, kultūros skyrių darbuotojų ir specialistų (tokių daugiau pasitaikė Žemaitijoje ir Aukštaitijoje), darbą, jų suteiktą pagalbą – patalpas renginiams, transportą, piniginę pagalbą leidžiant leidinius, rengiant parodas ir konkursus, deja tai nėra visuotinai paplitusi praktika. Iš negatyvių veiksnių apklausos dalyviai atkreipia dėmesį tradicinei gyvensenai svetimų vertybinių nuostatų – sumaterialėjimo, visų gyvenimo sferų sukercialėjimo, perdėto madų ir naujausių technologijų vaikymosi ir kitų skvarbą ir neigiamą poveikį harmoningai asmenybės raidai. Geriau informuoti respondentai atkreipia dėmesį, kad valstybinė EK globa yra deklaratyvi, nes nepagrįsta konkrečiomis veiksmais ir paramos programomis ir atitinkamu finansavimu, kiti piktinasi, kad prisidengę EK išsaugojimo deklaravimu, kai kurie amatų centrai tapo komerciniais objektais, sudarydami finansines kliūtis vietinių bendruomenių nariams pasinaudoti paveldo objektais. Respondentai pasiskundė, kad daugelis jų yra susidūrę su valdininkų neišmanymu ir abejingumu, formaliu požiūriu, atkreipė dėmesį į EK specialistų stoką savivaldybėse ir visose ugdymo grandyse – dėl pastarosios priežasties etninės kultūros renginiai ir raiškos pateikiamos neprofesionaliai, pakeičiamos įvairiais naujadarais su „kičo“ elementais, atstumiančiais jaunąją kartą. Jaunesnės kartos asmenys akcentavo vyresnės kartos žmonių konservatyvumą ir nenorą ieškoti savo amato ir veiklos dermės su šiandienos gyvenimo reikmėmis. Atskiri dalyviai įvardijo neišnaudotas žiniasklaidos (ypač televizijos) galimybes ar sąmoningai priešišką, piktybišką veiklą. Pastarasis žiniasklaidos piktnaudžiavimas savo galiomis, pašaipa ar atvirai demonstruojama arogancija ženkliai kertasi su UNESCO teigiamais etiniais principais ir išryškina aktualius taisytinus dalykus. EK puoselėtojų nuomonė ir patirtis EK apsaugos ir perdavimo sėkmei įkūnija UNESCO deklaruojamus principus, kad pačių EK puoselėtojų

prerogatyva yra įvardinti pavojus, kliūtis ir nurodyti galimas priemonės joms pašalinti. Tai svarbu globos efektyvumui tobulinti. Labai ryškiai reitinguojamos įvairios EK globos institucijos, tarp kurių aiškus prioritetas atitenka šeimai, tuomet mažėjančia tvarka – kultūros įstaigoms, mokyklai, bendruomenei, savivaldybėms ir valstybei.

4. Nuomonės apie EK valstybinės globos priemones, kurios padėtų geriau puoselėti EK, pasiskirsto į 4 grupes: organizacines, edukacines, teisines bei finansines ir kitokias. Organizacinio pobūdžio pasiūlymai praktiškai orientuoti į esamų renginių – tradicinių švenčių, festivalių, mugių, konkursų, parodų efektyvesnį panaudojimą, jų turinio kokybę, edukacinio pobūdžio priemonės rodo, kad respondentai suvokia auklėjimo svarbą ir ypač akcentuoja privalomas EK pamokas įvairiose ugdymo grandyse, ypač mokykloje bei didelį EK specialistų regionuose poreikį, būtinybę grąžinti etnologijos studijas universitetuose. Finansinės priemonės neabejotinai svarbios, nes nepagrįsta finansiniais ištekliais EK globa tampa neveiksminga bei deklaratyvi ir tokios globos EK puoselėtojai faktiškai neįjunta. Ypač svarbi pastaba, kad projektinis (sėkmės) etninių renginių bei kitų veikų finansavimas yra priešingas jų prigimčiai, nes negarantuoja tęstinumo, o tai yra svarbiausias globos tikslas. EK specifikos nežinantys Kultūros Tarybos, kitų valstybinių fondų ekspertai, vertindami paraiškas, neretai sužlugdo regionuose etninių tradicijų vyksmą. Pageidautinas stabilus finansavimas iš regionų plėtros programų. Svarbiausi ir geriausiai pagrįsti yra juridinių priemonių pasiūlymai, kuriuos įgyvendinus, tikėtina valstybinę globą ir rūpestį pajustų visi EK subjektai. Vienas svarbesnių yra pasiūlymas savivaldybėms deleguoti etninės kultūros globos funkciją. Šiuo metu savivaldybės vadovaujasi Vietos savivaldos įstatymo 6 str. Savarankiškos funkcijos 13 punktu - Gyventojų bendrosios kultūros ugdymas ir etnokultūros puoselėjimas. Kadangi savivaldybės savarankiškai nustato ką joms saugoti ir kaip, tai matome labai didelį jų veiklos ir rezultatų netolygumą. Valstybei delegavus EK globos funkciją, būtų nustatyti EK politikos įgyvendinimo instrumentai, vykdoma stebėseną, nedelsiant reaguojama į pokyčius. Tai teisiškai sureguliuotą minėtą problemą ir valstybinę globą taptų reali. Pagelbėtų ir ilgai diskutuojamas, bet nejudantis iš vietos, juridinis pameistris statuso įteisinimas. Jis leistų pripažintiems liaudies kultūros meistrams turėti pameistris, kurie drauge dirbdami su meistrų neformalioje aplinkoje, galėtų įsisavinti tradicinių ir kitokių amatų pagrindus. Tai būtų svari pagalba tradicinės žinijos ir gebėjimų perdavimui, nes dauguma meistrų yra garbaus amžiaus ir tradiciniai, unikalūs dalykai, gebėjimai ir žinija gali būti prarasti. Taip pat verti dėmesio siūlymai papildyti Kultūros tarybos ir Žiniasklaidos įstatymus, kad tarybose būtų deramai atstovaujami Lietuvos regionų interesai ir jų ekspertų tarpe būtų daugiau etninės kultūros specialistų. Siūlomų įstatymų papildymų esmė atitinka UNESCO etninių principų saugant nematerialųjį kultūros paveldą esmę, kad globa ir apsauga tiesiogiai artėtų prie subjektų, kad vietos bendruomenės, grupės ir

individai įgytų daugiau teisių ir atsakomybės. Minėtų juridinių dokumentų pataisos ugdytų vietos bendruomenės ir neleistų piktnaudžiauti žiniasklaidos priemonėms.

5. Atsakymuose į klausimą, kurioms EK sritims šiandieną kyla realus pavojus išnykti, paminėtos net 33 etninės kultūros sritys, kurios apima beveik visą EK lauką nuo kalbos, tarmių, kraštovaizdžio, medinės architektūros, senųjų amatų, verslų iki papročių, meninių raiškų, paprotinio, bažnytinio meno, žinijos ir pasaulėvokos. Vadinasi faktiškai visiems EK objektams, raiškoms, gebėjimams, žinijai ir pasaulėvokai kyla reali išnykimo grėsmė. Svarbiausios nurodytos nykimo priežastys yra liūdna kaimo demografinė statistika, vyresnis EK puoselėtojų amžius, senųjų amatų patrauklumo jaunimo tarpe mažėjimas dėl reikalaujamo didelio kruopštumo ir pasišventimo, dėl menko žiniasklaidos dėmesio ir stokojant valstybės ir savivaldybių paramos. Seniesiems amatams (audimui, verpimui, pynimui iš vytelių, sodų vėrimui, puodų žiedimui, kalvystei, siuvinėjimui, mezgimui ir kitiems) be amato meistrų pagalbos, specifinių gebėjimų ir žinių, dar reikalingos atitinkamos darbo sąlygos, įrankiai ir medžiagos. Vienetiniai rankų darbo gaminiai, unikalūs meno dirbiniai pralaimi konkurencinę kovą su pigia masine produkcija, naujomis medžiagomis ir gamybos technologijomis, sunkiai suranda savo vietą ir vargu ar galėtų išsilaikyti be paramos. Maža to, jų gamintojai valstybės laikomi klestinčiais ekonominiais subjektais, moka didelius mokesčius ir yra įvairiai išnaudojami.

6. Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidžia, kokias EK sritis informantai siūlo išskirti, įtraukti į Nematerialaus paveldo registrą ir tuo būdu atskleidžia, kurios jų svarbios jų savivokai, kuriomis jie linkę didžiuotis. Tai labai platus ir individualus objektų ir raiškų ratas, tačiau paprastai tai sritys, kurios yra labiau matomos, patrauklios tiek patiems dalyviams, tiek gali būti patrauklios ir kitiems. Respondentų dažniau paminėtos, išskirtos, buvo šios sritys: Žemaičių Užgavėnės, žemaičių ir sparčiai nykstanti lietuvininkų tarmės, kryždirbystė, audinių, staltiesių, lovatiesių ir juostų audimas, įvairių Lietuvos regionų kulinarinis paveldas, unikalios aukštaitiško daugiabalsio ir savitos lietuvininkų dainavimo tradicijos, namų muzikavimas retesniais virštoniniais muzikos instrumentais – dambreliu ir švilpa bei birbyne. Matome, kad audimas, kryždirbystė atsiduria tarp tų amatų, kuriems gresia išnykimas ir tarp patraukliausių, pirmiausiai rekomenduotinų susipažinti kitiems. Respondentų pastebėta kulinarinio paveldo regioninė įvairovė, gausa ir patrauklumas suponuoja mintį, jog būtent kulinarinis paveldas gali būti ta etninės kultūros sritis, kuri gali pritraukti visuomenės ir šalies svečių dėmesį drauge suteikdamas stimulą regionų ekonomikai ir etninio paveldo apsaugai. Tad subrendo realios sąlygos ir reikmė Seimui skelbti ateinančius ar kitus metus – Tradicinio kulinarinio paveldo metais.

7. Nors dauguma apklausos dalyvių aktyviai teikė siūlymus Nacionaliniam nematerialaus kultūros paveldo sąvadui, keletas jų išsakė kritiškas pastabas, abejojo šio darbo prasmingumu.

„Manau, kad apie UNESCO objektus mes tiesiog tik tiek ir turim emocinės naudos, kad žinom. Ir dar neaišku kiek Lietuvoje žinančių. Yra objektai ir kas toliau? Keletas konkursų, keletas žinučių ir viskas? O kur nuoseklus švietėjiškas, edukacinis darbas, pasidalinimas patirtimi regionuose?“ (If. 19). Kitas respondentas pažymėjo, kad jau dešimtmetį rajonų muziejaininkai ir etninės kultūros specialistai teikia siūlymus Lietuvos liaudies kultūros centrui, jiems rengiami seminarai ir mokymai, kad jau yra sukaupta tūkstančiai bylų, tačiau informacija plačiau nepasklinda: „šiandien labiau reikia kalbėti ne ką atrinkti, o kur tas sudarytas bylas paskelbti. Jeigu etnokultūros specialistų surinkta medžiaga nugula tik segtuvuose, tai apie kokią sklaidą arba populiarinimą galima kalbėti? Pilnai suprantamas ir darbuotojų vangumas, nes neaiški darbo prasmė“ (If. 9). Pateiktos nuomonės nebūtinai yra teisingos, tačiau jos gali atkreipti dėmesį į taisytinus dalykus.

Naudota literatūra

Aikawa-Faure, Noriko (2015). Transmitting Intangible Cultural Heritage in Japan *The IOV Journal of Intangible Cultural Heritage*, Editor-in-Chief Mila Santova, Managing Editor Iveta Pirgova. ISSN 2384-4892. International Organization of Folk Arts: Arabian Printing & Publishing House (Bahrein), p. 6-21.

Aikawa-Faure, Noriko (2018). Nematerialaus kultūros paveldo perdavimas Japonijoje *Tautodailės metraštis* Nr. 34, p. 42–48. Vertė R. Astrauskas

Angoue, Claudine-Augée (2015). Intangible Cultural Heritage in Gabon: Between the Syndrome of the Colonised Person and the Pentecostal Discourse *The IOV Journal of Intangible Cultural Heritage*, p. 22-33.

Bokova, Irina. Re/shaping Cultural Policies. A Decade Promoting the Diversity of Cultural Expressions for Development
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002428/242866e.pdf>

Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas 1999.09.21, Nr. VIII-1328, *Valstybės žinios*, Nr. 82-2414.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 1994.07.07, Nr. I-533, *Valstybės žinios*, Nr. 55-1049.

Nacionalinis nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas (žr.savadas.lnkc.lt)

Pirgova, Iveta (2015). Intangible Cultural Heritage as Product and Process: A Case Study (Nanticoke Lenni-Lenape Native American Tribe of New Jersey, U.S.A.) *The IOV Journal of Intangible Cultural Heritage*, p. 80-104.

Puidokas, Mindaugas (2018). Lietuvos pasirinkimas: Faro konvencija ar betikslė kultūros paveldo apsaugos reforma (www.delfi.lt 2018 liepos 6 d.).

Recommendation on Safeguarding of Traditional Culture and Folklore (adopted in 1989) In: UNESCO. Records of the General Conference. Resolutions. Paris, 1990, Vol. 1., p. 238-243.

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13141&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Sneibe, Zaiga (2001) The Politics of Latvian Folk Culture in Folk Culture at the Beginning of the 3-rd Millennium: New Challenges and Means of Support. Ed. by R. Astrauskas. Vilnius: The Council for the Protection of Ethnic Culture, p. 53–60.

Trinkūnienė, Inija (2007). Etninės kultūros išlikimo strategija šiuolaikinėje bendruomenėje *Filosofija. Sociologija*, t. 18, Nr. 4, p. 12–22

Vytautas Tumėnas, Inija Trinkūnienė, Vytautas Sinica (2016-2017). Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai. Lietuvos kultūros taryba / Lietuvių etninės kultūros draugija, <https://www.ltkt.lt/files/etnines-kulturos-vertybiniu-nuostatu-tyrimai-valstybes-politikai0446.pdf>

Tumėnas, Vytautas (2018). Tautodailės gyvybingumo iššūkiai *Tautodailės metraštis* Nr. 34, p. 68–79.

UNESCO Database of National Cultural Heritage Laws

UNESCO Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage)

<https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>

UNESCO's 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage
<https://ich.unesco.org/en/convention>

UNESCO 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/convention2005_basictext_en.pdf

Apie autorių:

Rimantas Astrauskas yra Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedros docentas, humanitarinių mokslų daktaras, Tarptautinės liaudies meno organizacijos IOV-IOFA Lietuvos atstovas ir UNESCO nematerialaus paveldo ekspertas